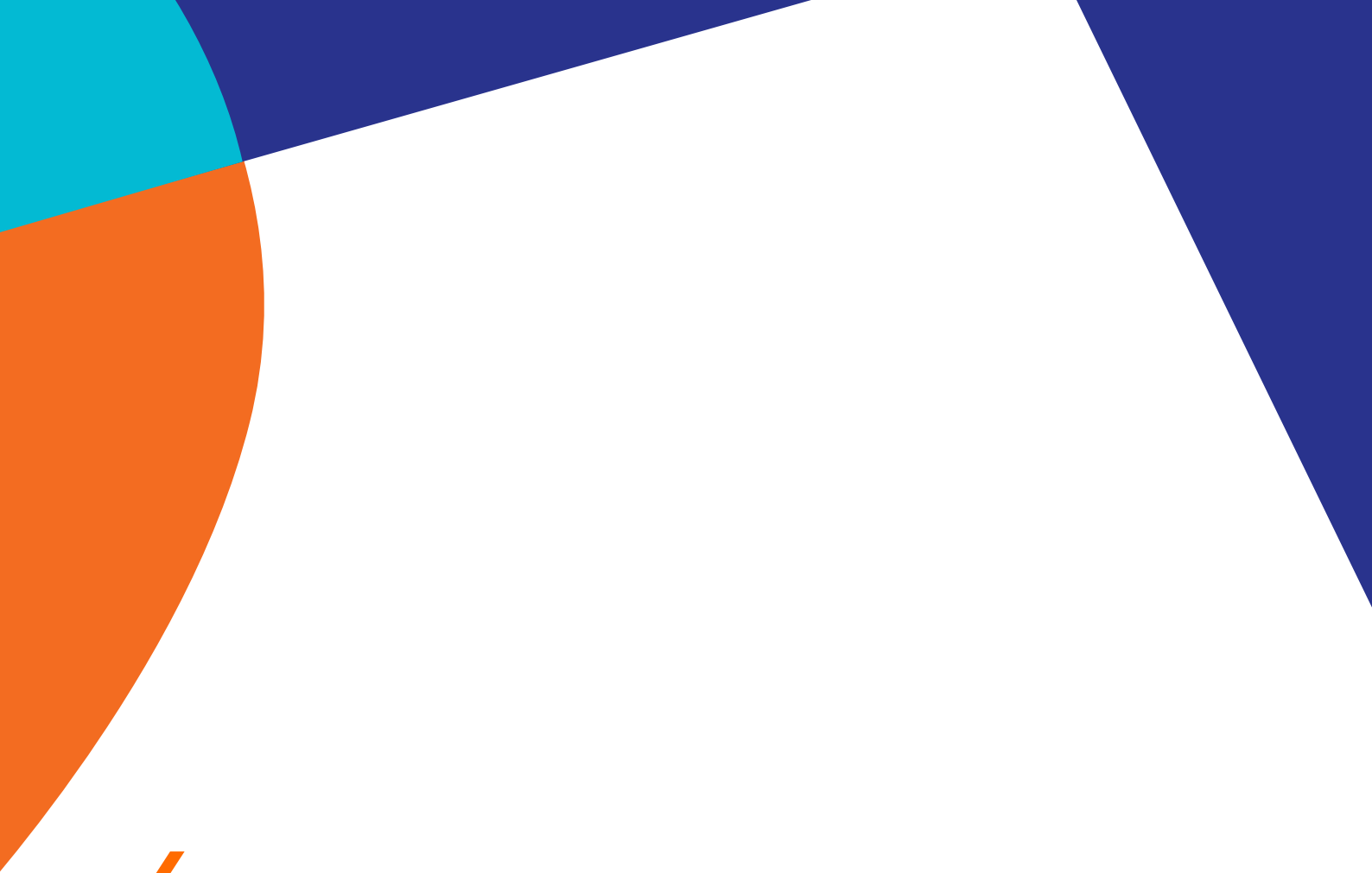

Definitieve conceptkerndoelen moderne vreemde talen

November 2025

Inclusief toelichtingsdocument

Verantwoording

2025 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Dit is een uitgave van:

SLO, in opdracht van het ministerie van OCW

Aan deze kerndoelen hebben meegewerkt:

Vanuit SLO: Machteld Moonen en Loes Groen

Leden van het [kerndoelenteam moderne vreemde talen](#), bijgestaan door de [advieskring](#) en diverse experts.

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN 9.8055.117

Inhoudsopgave

1. Voorwoord	4
2. Inleiding	5
3. Leeswijzer	8
4. Karakteristiek kerndoelen moderne vreemde talen	10
Kenmerken van het leergebied moderne vreemde talen	10
Samenhang binnen het leergebied moderne vreemde talen	10
Samenhang met andere leergebieden	12
5. Kerndoelen	13
5.1 Overzicht kerndoelen moderne vreemde talen	13
5.2 Kerndoelen primair en speciaal onderwijs moderne vreemde talen:	
Engels	15
Domein: communicatie	15
Domein: taal- en cultuurbewustzijn	16
5.3 Kerndoelen voortgezet (speciaal) onderwijs moderne vreemde talen:	
Engels	17
Domein: communicatie	17
Domein: taal-en cultuurbewustzijn	20
5.4 Kerndoelen voortgezet (speciaal) onderwijs moderne vreemde talen	21
Domein: communicatie	21
Domein: taal-en cultuurbewustzijn	24
6. Begrippenlijst moderne vreemde talen	25

1. Voorwoord

Leerlingen hebben recht op goed onderwijs. Onderwijs dat hen helpt hun talenten te ontwikkelen, dat bijdraagt aan gelijke kansen en zorgt voor een goede doorstroom naar het vervolgonderwijs. Maar wat moet je kennen, kunnen en hebben ervaren om nu - en later als volwassene - actief mee te doen in de samenleving? Goed onderwijs vraagt om een doorlopend debat over wat waard is om te leren. De uitkomsten daarvan leggen we vast in het landelijk curriculum. In deze publicatie presenteren we de definitieve conceptkerndoelen voor moderne vreemde talen.

Mijlpaal in funderend onderwijs

Met de oplevering van deze definitieve conceptkerndoelen - hierna: kerndoelen - bereiken we een belangrijke mijlpaal in het funderend onderwijs in Nederland: het landelijk curriculum voor alle negen leergebieden voor het primair onderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs is vernieuwd. De laatste formele stap is het vastleggen in wet- en regelgeving. Het ministerie van OCW besluit wanneer de kerndoelen worden ingevoerd en alle scholen eraan gehouden zijn.

Voor de kwaliteit van het onderwijs is meer nodig dan een landelijk curriculum. Kerndoelen zijn een belangrijke voorwaarde, maar geen garantie voor goed onderwijs. De werkelijke kwaliteit van het onderwijs vindt plaats in de school. Voor een goede vertaalslag van doelen naar onderwijsactiviteiten, didactiek en toetsing zijn leraren en schoolleiders cruciaal. Zij weten waar hun leerlingen staan, wat ze nodig hebben om de doelen te bereiken en welke aanpak effectief is.

Samen met het onderwijsveld

Aan deze kerndoelen is hard gewerkt door vele leraren, experts en andere betrokkenen met hart voor het onderwijs en met kennis van zaken. We bedanken graag de leden van de kerndoelenteams, alle experts, de leden van de advieskringen en alle andere onderwijsprofessionals die een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van deze kerndoelen. Hun kritische blik en waardevolle inbreng hebben bijgedragen aan de geactualiseerde kerndoelen.

We hopen dat deze kerndoelen een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van het onderwijs in de school en nodigen je van harte uit om met deze kerndoelen aan de slag te gaan in de onderwijspraktijk.

Namens SLO,
Jindra Divis, voorzitter bestuur

2. Inleiding

Het ministerie van OCW gaf SLO in 2023 [de opdracht](#) om samen met het onderwijsveld de kerndoelen te actualiseren. De leergebieden Nederlands, rekenen en wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid zijn als eerste geactualiseerd. De leergebieden mens en maatschappij, mens en natuur, moderne vreemde talen, kunst en cultuur en bewegen en sport zijn daarna geactualiseerd.

Een doordacht curriculum maak je samen

De kerndoelen zijn ontwikkeld door leraren en vak- en curriculumexperts, onder begeleiding van een onafhankelijke procesregisseur. Zij werden ondersteund door een advieskring die bestond uit vertegenwoordigers van vakverenigingen, lerarenopleidingen en maatschappelijke organisaties. Ook leerlingen gaven input.

Na de oplevering zijn de conceptkerndoelen beproefd in de onderwijspraktijk. Meer dan 33 scholen en 188 leraren en vakexperts gaven feedback. We hebben alle input geanalyseerd, waarna we aanpassingen hebben doorgevoerd en de definitieve conceptkerndoelen hebben vastgesteld.

Naar aanleiding van het hoofdlijnenakkoord (2024, Kabinet-Schoof) kreeg SLO een [aanvullende opdracht](#) van het ministerie van OCW om de kerndoelen meer in samenhang te presenteren, met een extra focus op lezen, schrijven en rekenen. Deze opdracht hebben we verwerkt: het aantal kerndoelen is verminderd, maar de gewenste concrete uitwerking is behouden.

Waarom nieuwe kerndoelen?

De huidige kerndoelen zijn sinds 2006 van kracht. Ze zijn globaal geformuleerd en bieden weinig houvast aan scholen en leraren. Er is een wens tot samenhang, het terugdringen van overladenheid en het versterken van doorlopende leerlijnen. Daarnaast zijn er onderwijskundige, vakspecifieke en maatschappelijke ontwikkelingen die vragen om een actualisatie van de kerndoelen.

Het versterken van basisvaardigheden is een belangrijk speerpunt. Daarom hebben we eerst de kerndoelen voor Nederlands, rekenen en wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid opgeleverd. Nu (november 2025) leveren we de kerndoelen voor de leergebieden mens en maatschappij, mens en natuur, moderne vreemde talen, kunst en cultuur en bewegen en sport op. Hiermee zijn voor alle negen leergebieden de kerndoelen geactualiseerd. Ook de functionele kerndoelen voor Nederlands, rekenen en wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid en de kerndoelen Nederlandse Gebarentaal zijn geactualiseerd.

Plaats van kerndoelen in het onderwijs

Kerndoelen gelden als de wettelijke opdracht voor elke school in het funderend onderwijs. Ze omvatten een brede inhoudelijke basis waar alle leerlingen recht op hebben. De geactualiseerde kerndoelen geven daarnaast meer richting aan curriculum- en onderwijsontwikkeling op school. De kerndoelen zijn opgebouwd volgens een vaste structuur, waardoor doorlopende leerlijnen zichtbaar worden. Hoe de school invulling geeft aan het onderwijsaanbod, pedagogiek en didactiek is aan de school zelf. De kerndoelen laten ruimte voor de eigen schoolvisie en keuzes voor accenten op basis van de leerlingenpopulatie of identiteit.

Kerndoelen vormen de basis van het Nederlandse curriculum. Een kerndoel is een wettelijk doel dat beschrijft waar leerlingen mee in aanraking moeten komen, welke inspanning van hen wordt verwacht met het oog op ervaringen, of wat ze uiteindelijk moeten beheersen. Het kan gaan om aanbods-, ervarings- en beheersingsdoelen. Daarmee geven kerndoelen richting aan het onderwijs en leggen ze de basis vast waar iedere leerling recht op heeft. Die basis is nodig om door te stromen naar vervolgonderwijs, jezelf te ontwikkelen en volwaardig deel te kunnen nemen aan de samenleving.

De kerndoelen beschrijven de inhouden van het onderwijs in termen van kennis en vaardigheden. Kennis en vaardigheden zijn zo veel mogelijk in samenhang beschreven. Hiermee wordt duidelijk wat verwacht wordt van het onderwijsaanbod van scholen en wat iedere leerling moet kennen, kunnen en hebben ervaren.

Concreet, ambitieus en betekenisvol

De geactualiseerde kerndoelen vormen het beoogde curriculum en zijn ambitieus en betekenisvol geformuleerd, waarmee ze de basis leggen voor rijk onderwijs voor alle leerlingen. Het geheel van kerndoelen vormt een brede opdracht voor het onderwijs, gericht op kennis over jezelf, de ander en de wereld.

De formulering van de kerndoelen heeft een duidelijke structuur. Elk kerndoel begint met een kernzin die kort aangeeft wat het doel inhoudt. Daaronder volgen doelzinnen waarin staat wie de actor is (de school of de leerling), welke activiteiten, handelingen of ervaringen verwacht worden en op welke inhoud dit betrekking heeft. Vervolgens geven we een puntsgewijze uitwerking van de doelzinnen onder de noemer 'Het gaat hierbij om...'. Hierbij onderscheiden we verschillende soorten doelen: aanbodsdoelen (gericht op de school), beheersingsdoelen en ervaringsdoelen (gericht op de leerling) en hybride doelen (combinatie van beheersings- en ervaringsdoelen, gericht op de leerling).

Twee sets kerndoelen

We hebben de kerndoelen in opdracht van OCW per leergebied voor twee sectoren ontwikkeld: een set voor het primair onderwijs (po) en een set voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vo), met waar nodig een aanvulling voor havo-vwo. De kerndoelen gelden eveneens voor alle leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so) met het uitstroomprofiel vervolgonderwijs.

Voor leerlingen die zeer moeilijk lerend zijn of een meervoudige beperking hebben, ontwikkelen we parallel functionele kerndoelen. Deze zijn gericht op de praktijk, relevantie voor werk of dagbesteding en een passende plek in de maatschappij. De functionele kerndoelen ontwikkelen we in nauwe afstemming met de reguliere kerndoelen.

Wanneer gelden de kerndoelen voor scholen?

In 2025 leverde SLO de definitieve conceptkerndoelen voor alle negen leergebieden op aan het ministerie van OCW. Het ministerie is vervolgens een traject gestart om de kerndoelen vast te leggen in wet- en regelgeving. Zodra de kerndoelen zijn opgenomen in de wet gelden ze voor alle scholen. Het ministerie van OCW besluit hoelang scholen de tijd krijgen om de kerndoelen te implementeren en in welk schooljaar het onderwijsaanbod in alle scholen moet voldoen aan de nieuwe kerndoelen. Meer informatie hierover is terug te vinden in [de tijdlijn](#) van het ministerie van OCW.

Implementatie

Om leraren en scholen te ondersteunen bij de implementatie ontwikkelen we leerlijnen en voorbeeldmatige materialen. Deze zijn niet wettelijk vastgelegd, maar bieden wel ondersteuning bij de vertaling en uitwerking van het landelijk curriculum naar de onderwijspraktijk. Dit is niet alleen belangrijk voor leraren en schoolleiders, maar ook voor educatieve uitgeverijen, toetsontwikkelaars en andere onderwijsprofessionals. Kijk [hier](#) voor meer informatie.

3. Leeswijzer

In deze publicatie vind je de definitieve conceptkerndoelen moderne vreemde talen. Om de inhoud, formulering en gedachtegang achter de kerndoelen goed te interpreteren, is het raadzaam om de publicatie te lezen in de volgorde waarin deze is opgesteld. Allereerst formuleren we een visie op het leergebied. Deze is verwoord in de karakteristiek. Daarna volgt een overzicht van alle kerndoelen, inclusief de bijbehorende domeinen. Vervolgens presenteren we alle afzonderlijke kerndoelen. Tot slot hebben we een begrippenlijst opgenomen.

Status van de kerndoelen

In deze publicatie spreken we over de 'definitieve conceptkerndoelen'. Deze publicatie is het eindproduct van een volledig doorlopen ontwikkelfase, inclusief het beproeven in de onderwijspraktijk en het verwerken van de aanvullende opdracht van het ministerie van OCW. De kerndoelen zijn nu opgeleverd in de definitieve vorm, maar zolang ze niet formeel zijn vastgesteld in wet- en regelgeving blijft de status 'concept'. In deze publicatie hanteren we voor de leesbaarheid de term 'kerndoelen'.

Illustraties bij de kerndoelen

Bij ieder kerndoel hebben we voorbeelden ontwikkeld onder de titel: 'Te denken valt aan'. Deze illustraties zijn geen onderdeel van de wettelijke opdracht, maar helpen om beter te begrijpen wat er van de school wordt verwacht. Omdat we leerlijnen en voorbeeldmatige materialen ontwikkelen die nog beter illustreren hoe je kunt werken met de kerndoelen, hebben we de illustraties niet meer in deze publicatie opgenomen. De illustraties kun je [hier](#) raadplegen.

Gebruikte terminologie

De kerndoelen gebruiken begrippen en termen die misschien niet voor iedereen even herkenbaar zijn. Het zijn vakspecifieke begrippen die bekend zijn in het leergebied en voorkomen in de landelijke kennisbases van de lerarenopleidingen. De inhoud en formuleringen sluiten eveneens aan bij internationale ontwikkelingen en benamingen. Voor de doorlopende leerlijn worden in het po, de onderbouw vo en de bovenbouw vo dezelfde begrippen gebruikt. Dit kan ertoe leiden dat in het po of de onderbouw van het vo termen worden geïntroduceerd die minder bekend zijn. De begrippen en een beschrijving hebben we in de bijlage van deze publicatie opgenomen.

Verantwoording

Het proces en de inhoudelijke onderbouwing van de kerndoelen hebben we per leergebied uitgebreid toegelicht en verantwoord in een apart toelichtingsdocument. Hierin

staat ook wie hebben meegewerkt aan de ontwikkeling van de kerndoelen en welke ontwerpcriteria leidend waren, en zijn keuzes wetenschappelijk onderbouwd.

4. Karakteristiek kerndoelen moderne vreemde talen

Kenmerken van het leergebied moderne vreemde talen

Leerlingen komen in contact met mensen en informatie van over de hele wereld. Kennis van vreemde talen en culturen helpt hen om hiermee om te gaan. Zo bereiden ze zich voor op de bovenbouw vo, vervolgopleiding, beroep en deelname aan de samenleving. Het leergebied streeft ernaar het plezier in het communiceren en leren van vreemde talen te bevorderen.

Binnen het leergebied moderne vreemde talen leren leerlingen hoe ze met zelfvertrouwen en vanuit hun eigen taalvaardigheid kunnen communiceren in vreemde talen. Communiceren betekent het ontvangen, interpreteren en overbrengen van mondelinge en schriftelijke, verbale en non-verbale informatie in de doeltaal, op een manier die past bij de mogelijkheden van de leerling. Hieronder vallen de taalvaardigheden lezen, luisteren, spreken, gesprekken voeren, schrijven en schriftelijke interactie.

In het domein taal- en cultuurbewustzijn maken leerlingen kennis met meertaligheid, taalleerstrategieën en de culturen van mensen die de doeltaal spreken. Taalbewustzijn houdt in dat leerlingen leren om talen te leren en te gebruiken. Ze ontdekken hun eigen meertaligheid en hoe ze deze in kunnen zetten om talen te leren. Door het leren van moderne vreemde talen op school, breiden alle leerlingen hun meertalige repertoire uit. Cultuurbewustzijn betekent dat leerlingen inzicht krijgen in hoe mensen uit diverse culturen leven, denken en handelen. Ze maken kennis met diversiteit binnen en tussen culturen. Zo leren leerlingen rekening houden met de achtergronden van hun gesprekspartners. Leerlingen maken kennis met het gebruik van talen als lingua franca, dat wil zeggen als gemeenschappelijk communicatiemiddel tussen mensen met verschillende thuistalen en taalvaardigheidsniveaus. Door kennis te maken met verschillende culturen, verruimen ze hun perspectief en krijgen ze inzicht in hun eigen cultuur, in zichzelf en in hun plaats in de mondiale context. Ze leren sociaal handelen en samenwerken met klasgenoten en mensen wereldwijd.

Samenhang binnen het leergebied moderne vreemde talen

Leerlingen ontwikkelen hun productieve, receptieve en interactievaardigheden in samenhang. Dit betekent dat leerlingen aan meerdere vaardigheden tegelijkertijd werken. Talen worden immers in het dagelijks leven vaak ook op deze manier gebruikt.

Voor het primair onderwijs en de onderbouw van het vo zijn ERK-niveaus per vaardigheid benoemd. Dit om aan te sluiten bij de beheersingsniveaus in de eindtermen en om een doorlopende leerlijn te ondersteunen. De koppeling met het ERK is zichtbaar in de kerndoelen. Voor het bepalen van passende ERK-niveaus voor de taalvaardigheden per taal, schoolsoort en leerweg is het nodig om vanuit de beheersingsniveaus in de eindtermen terug te redeneren naar de kerndoelen.

In het primair onderwijs maken leerlingen hun eerste stappen als basisgebruiker van het Engels, zoals gedefinieerd in het ERK. Voor kijk- en luistervaardigheid, leesvaardigheid, mondelinge communicatie en schriftelijke communicatie werken ze doorgaans toe naar ERK-niveau A1. In de onderbouw vo ligt het niveau voor de verschillende taalvaardigheden Engels doorgaans tussen ERK-niveaus A1 en A2. Aanvullend hierop ontwikkelen leerlingen in de onderbouw havo-vwo zich tot basisgebruikers van het Engels en maken een start met ERK-niveau B1 als onafhankelijke gebruiker.

Leerlingen in de onderbouw vo volgen, afhankelijk van hun schoolsoort of leerweg, één of twee moderne vreemde talen naast Engels. Ze ontwikkelen zich als basisgebruiker van die talen. Voor Duits, Frans, Italiaans en Spaans ligt het niveau voor de verschillende taalvaardigheden in de onderbouw vo doorgaans tussen ERK-niveaus A1 en A2, ook voor de onderbouw havo-vwo. Voor de talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks gelden de kerndoelen uit domein A van het primair onderwijs. Voor kijk- en luistervaardigheid, leesvaardigheid, mondelinge communicatie en schriftelijke communicatie werken leerlingen doorgaans toe naar ERK-niveau A1, ook voor de onderbouw havo-vwo. Daarnaast gelden voor deze talen de kerndoelen van de set moderne vreemde talen voor het domein taal- en cultuurbewustzijn.

De taalactiviteiten lopen per ERK-niveau op in talige en cognitieve complexiteit. De contexten zijn eerst vertrouwd en staan gaandeweg steeds verder van de leerling af. De taalactiviteiten doen een steeds groter beroep op kennis van de wereld en vragen om steeds complexer taalgebruik. De belevingswereld van leerlingen maakt dat er binnen hetzelfde ERK-niveau andere onderwerpen aan bod kunnen komen in het vo dan in het vo. Het ERK biedt de ruimte aan alle leerlingen om hun taalvaardigheden op een hoger niveau te ontwikkelen.

De taalvaardigheden worden op een rijke en betekenisvolle manier gecombineerd. In het vo doen leerlingen ervaring op met een rijk aanbod aan fictie en non-fictiebronnen. Bij Engels en voor havo-vwo ook bij Duits, Frans, Italiaans en Spaans, verwerken leerlingen teksten in de doeltaal om doelgericht informatie te verwerven. Ook is er aandacht voor creatieve expressie. Leerlingen lezen en luisteren naar creatief taalgebruik in fictie en produceren zelf ook creatieve teksten.

In de bovenbouw is er ook aandacht voor een rijk taalaanbod, het gebruiken van taal op een creatieve manier en bij de meeste talen ook voor doelgerichte informatieverwerving. Daarbij geldt voor alle talen dat er meer aandacht komt voor taalbewustzijn en cultuurbewustzijn. De mate waarin verschilt per taal, schoolsoort en leerweg.

Samenhang met andere leergebieden

Net zoals bij Nederlands, Friese taal en cultuur en Nederlandse Gebarentaal werken leerlingen bij moderne vreemde talen aan hun taalcompetentie. Hieronder vallen de taalvaardigheden lezen, luisteren, spreken, gesprekken voeren, schrijven en schriftelijke interactie. Andere overeenkomsten zijn aandacht voor effectieve communicatie, fictie, non-fictie, taalbewustzijn, cultuurbewustzijn en meertaligheid. Kennis, vaardigheden en houdingen die leerlingen hebben opgedaan bij Nederlands zetten ze in bij het leren van vreemde talen. Een goede beheersing van de schooltaal – en de thuistaal – draagt bij aan het leren van moderne vreemde talen.

De moderne vreemde talen bieden ruimte voor de ontwikkeling van burgerschap. Leerlingen leren communiceren en omgaan met mensen met diverse talige en culturele achtergronden. De samenhang met het leergebied digitale geletterdheid is bijvoorbeeld zichtbaar in online interactie en het kritisch omgaan met digitale middelen die het taalleren bevorderen.

Het leergebied moderne vreemde talen biedt ook mogelijkheden om de inhoudelijke samenhang met andere leergebieden vorm te geven, bijvoorbeeld in de vorm van inhoudelijke contexten en aanknopingspunten voor het bevorderen van communicatie. Bij het leergebied mens en maatschappij valt te denken aan het herkennen van stereotypering en het aandacht besteden aan de leefomgeving. Het leergebied mens en natuur biedt mogelijkheden voor bronnenonderzoek. Bij kunst en cultuur is de samenhang bijvoorbeeld zichtbaar in expressie en communicatie in creatieve vormen van taal.

5. Kerndoelen

5.1 Overzicht kerndoelen moderne vreemde talen

In onderstaand overzicht zijn de inhoud van de kerndoelen voor po en onderbouw vo afzonderlijk genummerd. De kerndoelen die inhoudelijk samenhangen, staan op dezelfde hoogte. Zo wordt een belangrijk deel van de doorlopende leerlijn zichtbaar.

Overzicht van kerndoelen moderne vreemde talen			
Primair onderwijs Speciaal onderwijs Engels		Voortgezet onderwijs Voortgezet speciaal onderwijs Engels	
Domein: communicatie			
		34	De leerling gebruikt de Engelse taal in rijke en betekenisvolle contexten A. Ervaringen met rijk taalaanbod B. Creatieve expressie C. Doelgerichte informatieverwerving
33	De leerling communiceert in het Engels A. Kijk-, luister- en leesvaardigheid B. Mondelinge communicatie C. Schriftelijke communicatie	35	De leerling communiceert in het Engels A. Kijk- en luistervaardigheid B. Leesvaardigheid C. Mondelinge communicatie D. Schriftelijke communicatie
Domein: taal- en cultuurbewustzijn			
34	De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de Engelse taal A. Taalleerproces en meertaligheid B. Interculturele communicatieve competentie	36	De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de Engelse taal A. Taalleerproces en meertaligheid B. Culturele aspecten en culturele diversiteit C. Interculturele communicatieve competentie

Overzicht van kerndoelen moderne vreemde talen	
Voortgezet onderwijs Voortgezet speciaal onderwijs Duits, Frans, Italiaans, Spaans	
Domein: communicatie	
37	De leerling gebruikt de [...] taal in rijke en betekenisvolle contexten A. Ervaringen met rijk taalaanbod B. Creatieve expressie C. Doelgerichte informatieverwerving (havo-vwo)
38	De leerling communiceert in de [...] taal A. Kijk- en luistervaardigheid B. Leesvaardigheid C. Mondelinge communicatie D. Schriftelijke communicatie
Domein: taal- en cultuurbewustzijn	
39	De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de [...] taal A. Taalleerproces en meertaligheid B. Culturele aspecten en culturele diversiteit C. Interculturele communicatieve competentie

5.2 Kerndoelen primair en speciaal onderwijs moderne vreemde talen: Engels

Domein: communicatie

Kerndoel 33		
De leerling communiceert in het Engels.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling toont begrip van beluisterde, bekeken en gelezen Engelstalige teksten.	• eenvoudige, geïllustreerde fictie- en non-fictie teksten over vertrouwde en alledaagse zaken in eenvoudige standaardtaal; • onderscheiden van de klanken van het Engels in langzaam en zorgvuldig uitgesproken teksten; • inzetten en uitbreiden van woordenschat, kennis over taal en kennis van de wereld; • onderscheiden van relevante informatie uit teksten; • gebruiken van passende lees- en luisterstrategieën.
B	De leerling spreekt en voert gesprekken in de Engelse taal, afgestemd op doel, publiek en context.	• overbrengen van vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses; • actief deelnemen aan eenvoudige gesprekken over vertrouwde en alledaagse onderwerpen; • gebruiken van eenvoudige, vertrouwde woorden, woordcombinaties, uitdrukkingen en zinnen; • gebruiken van passende spreek- en gespreksbevorderende strategieën.
C	De leerling schrijft in het Engels, afgestemd op doel, publiek en context.	• zeer eenvoudige teksten over vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses; • deelnemen aan zeer eenvoudige schriftelijke interacties; • gebruiken van zeer eenvoudige woorden, woordcombinaties, uitdrukkingen en zinnen; • gebruiken van passende schrijfstrategieën.

Domein: taal- en cultuurbewustzijn

Kerndoel 34		
De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de Engelse taal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling verkent passende aanpakken voor het leren van Engels.	• kennismaken met het leren van en het communiceren in het Engels als vreemde taal; • inzetten van digitale hulpmiddelen bij het leren van Engels; • inzetten van het eigen meertalige repertoire om Engels te leren: actieve en passieve beheersing van talen, taalvariëteiten, woorden en uitdrukkingen.
B	De leerling verkent culturen van mensen die Engels spreken en van gebieden waar Engels wordt gesproken.	• verkennen waar, door wie en in welke contexten Engels wordt gebruikt; • vergelijken van de eigen leefwereld met culturele aspecten van mensen die Engels spreken en van gebieden waar Engels wordt gesproken.

5.3 Kerndoelen voortgezet (speciaal) onderwijs moderne vreemde talen: Engels

Domein: communicatie

Kerndoel 34		
De leerling gebruikt de Engelse taal in rijke en betekenisvolle contexten.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan bronnen in de Engelse taal op een passend beheersingsniveau.	• lezen van, kijken naar en luisteren naar fictie en non-fictieteksten over uiteenlopende thema's en onderwerpen; • verschillende taalvariëteiten en taalniveaus van het Engels en contexten waarin het Engels als lingua franca wordt gebruikt.
B	De leerling gebruikt de Engelse taal op een creatieve manier.	• verkennen van creatief taalgebruik in fictie; • gebruiken van creatieve voorbeelden om zelf een creatief schriftelijk of mondeling product te maken; • experimenteren met klanken, woorden en zinnen; • verwoorden van gedachten, ervaringen, gevoelens en fantasieën; • reflecteren op het eigen creatieve product en dat van anderen. Aanvulling havo-vwo • creëren van korte teksten met zinnen, illustraties en eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
C	De leerling verwerkt Engelstalige teksten mondeling en schriftelijk om tot kennisopbouw en begrip te komen.	• samenvatten van de gelezen en beluisterde inhoud; • vergelijken van de inhoud van teksten; • ordenen van informatie in een schema; • verwoorden van ideeën en meningen naar aanleiding van teksten; • gebruiken van school- en vaktaal. Aanvulling havo-vwo • onderbouwen van meningen, verworven inzichten en standpunten.

Kerdoel 35

De leerling communiceert in het Engels.

Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling toont begrip van auditieve en audiovisuele Engelstalige teksten.	• langzaam en duidelijk uitgesproken geïllustreerde fictie- en non-fictieteksten over voorspelbare en alledaagse zaken in heldere standaardtaal en een vertrouwde taalvariëteit; • onderscheiden van de klanken van het Engels en van verschillende Engelse taalvariëteiten; • inzetten en uitbreiden van woordenschat, kennis over taal en kennis van de wereld; • onderscheiden van relevante informatie uit auditieve en audiovisuele teksten; • gebruiken van passende kijk- en luisterstrategieën. Aanvulling havo-vwo • duidelijk gestructureerde en helder uitgesproken fictie- en non-fictieteksten over bekende onderwerpen, eventueel verhelderd door beeld en opmaak; • onderscheiden van tekstsoorten en tekstenmerken.
B	De leerling toont begrip van schriftelijke Engelstalige teksten.	• geïllustreerde fictie- en non-fictieteksten over voorspelbare en alledaagse zaken in heldere standaardtaal en een vertrouwde taalvariëteit; • inzetten en uitbreiden van woordenschat, kennis over taal en kennis van de wereld; • onderscheiden van relevante informatie uit schriftelijke teksten; • gebruiken van passende leesstrategieën. Aanvulling havo-vwo • duidelijk gestructureerde en helder uitgesproken fictie- en non-fictieteksten over bekende onderwerpen, eventueel verhelderd door beeld en opmaak; • onderscheiden van tekstsoorten en tekstenmerken.
C	De leerling spreekt en voert gesprekken in de Engelse taal,	• overbrengen van vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses;

	afgestemd op doel, publiek en context.	• actief deelnemen aan eenvoudige gesprekken over vertrouwde, feitelijke en alledaagse onderwerpen. • inzetten en uitbreiden van eenvoudige, veelgebruikte en alledaagse woordenschat, woordcombinaties, uitdrukkingen, zinnen en taalstructuren; • gebruiken van passende spreek- en gespreksbevorderende strategieën. Aanvulling havo-vwo • overbrengen van feitelijke informatie in korte informele en formele sociale interacties; • doelgericht gesprekken voeren om het uitvoeren van een gezamenlijke taak te bevorderen.
D	De leerling schrijft in de Engelse taal, afgestemd op doel, publiek en context.	• eenvoudige teksten over vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses; • deelnemen aan schriftelijke interacties over eenvoudige, feitelijke onderwerpen; • inzetten en uitbreiden van eenvoudige, veelgebruikte, alledaagse woordenschat, woordcombinaties, uitdrukkingen, zinnen en taalstructuren; • inzetten van digitale hulpmiddelen ter bevordering van het schrijfproces; • gebruiken van passende schrijfstrategieën. Aanvulling havo-vwo • overbrengen van feitelijke informatie in korte informele en formele schriftelijke interacties.

Domein: taal-en cultuurbewustzijn

Kerndoel 36		
De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de Engelse taal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling kiest passende aanpakken voor het leren van Engels.	• onderzoeken van de eigen interesses en doelen voor het leren van en over het Engels: culturen, gebieden en sprekers; • onderzoeken wat werkt in het eigen taalleerproces; • verkennen van eigen taalleervoorkeuren; • inzetten van het eigen meertalige repertoire om Engels te leren: actieve en passieve beheersing van talen, taalvariëteiten, woorden en uitdrukkingen; • inzetten van passende digitale middelen.
B	De leerling verkent culturele aspecten en culturele diversiteit in fictie en non-fictie.	• onderzoeken waar, door wie en in welke contexten het Engels wordt gebruikt; • beschrijven van culturele aspecten van doeltaalsprekers en doeltaalgebieden; • onderscheiden van overeenkomsten en verschillen binnen en tussen culturen waarin het Engels gesproken wordt; • herkennen van stereotypering; • vergelijken van doeltaalculturen met de eigen leefwereld. Aanvulling havo-vwo • evalueren van aannames met betrekking tot culturen van doeltaalsprekers en doeltaalgebieden.
C	De leerling gebruikt culturele kennis in interculturele communicatieve situaties.	• deelnemen aan fictieve interculturele communicatieve situaties; • herkennen van de rol van cultuur in het communiceren met sprekers van het Engels; • reflecteren op de rol van cultuur in de eigen fictieve interculturele communicatieve ervaringen.

5.4 Kerndoelen voortgezet (speciaal) onderwijs moderne vreemde talen

Domein: communicatie

Kerndoel 37		
De leerling gebruikt de [...] taal in rijke en betekenisvolle contexten.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling doet ervaring op met een rijk aanbod aan bronnen in de [...] taal op een passend beheersingsniveau.	• lezen van, kijken naar en luisteren naar fictie en non-fictieteksten over uiteenlopende thema's en onderwerpen; • verschillende taalvariëteiten en taalniveaus van de [...] taal en contexten waarin de [...] taal als lingua franca wordt gebruikt.
B	De leerling gebruikt de [...] taal op een creatieve manier.	• verkennen van creatief taalgebruik in fictie; • gebruiken van creatieve voorbeelden om zelf een creatief schriftelijk of mondeling product te maken; • experimenteren met klanken, woorden en zinnen; • verwoorden van gedachten, ervaringen, gevoelens en fantasieën; • reflecteren op het eigen creatieve product en dat van anderen. Aanvulling havo-vwo • creëren van korte teksten met zinnen, illustraties en eenvoudig figuurlijk taalgebruik.
C	Aanvulling havo-vwo De leerling verwerkt [...]talige teksten mondeling en schriftelijk om tot kennisopbouw en begrip te komen.	• samenvatten van de gelezen en beluisterde inhoud; • vergelijken van de inhoud van teksten; • ordenen van informatie in een schema; • verwoorden van ideeën en meningen naar aanleiding van teksten; • gebruiken van school- en vaktaal.

Kerdoel 38

De leerling communiceert in de [...] taal.

Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling toont begrip van auditieve en audiovisuele [...]talige teksten.	• langzaam en duidelijk uitgesproken geïllustreerde fictie- en non-fictieteksten over voorspelbare en alledaagse zaken in heldere standaardtaal en een vertrouwde taalvariëteit; • onderscheiden van de klanken van de [...] taal; • inzetten en uitbreiden van woordenschat, kennis over taal en kennis van de wereld; • onderscheiden van relevante informatie uit auditieve en audiovisuele teksten; • gebruiken van passende kijk- en luisterstrategieën.
B	De leerling toont begrip van schriftelijke [...]talige teksten.	• geïllustreerde fictie- en non-fictieteksten over voorspelbare en alledaagse zaken in heldere standaardtaal en een vertrouwde taalvariëteit; • inzetten en uitbreiden van woordenschat, kennis over taal en kennis van de wereld; • onderscheiden van relevante informatie uit schriftelijke teksten; • gebruiken van passende leesstrategieën.
C	De leerling spreekt en voert gesprekken in de [...] taal, afgestemd op doel, publiek en context.	• overbrengen van vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses; • actief deelnemen aan eenvoudige gesprekken over vertrouwde en alledaagse onderwerpen; • inzetten en uitbreiden van eenvoudige en vertrouwde woordenschat, woordcombinaties, uitdrukkingen, zinnen en taalstructuren; • inzetten van digitale hulpmiddelen ter bevordering van het schrijfproces; • gebruiken van passende spreek- en gespreksbevorderende strategieën. Aanvulling havo-vwo • actief deelnemen aan eenvoudige gesprekken over vertrouwde, feitelijke en alledaagse onderwerpen; • inzetten en uitbreiden van eenvoudige, veelgebruikte en alledaagse, vertrouwde woordenschat,

		woordcombinaties, uitdrukkingen, zinnen en taalstructuren.
D	De leerling schrijft in de [...] taal, afgestemd op doel, publiek en context.	• eenvoudige teksten over vertrouwde en alledaagse informatie, gevoelens en interesses; • deelnemen aan eenvoudige schriftelijke interacties; • inzetten en uitbreiden van eenvoudige en vertrouwde woordenschat, woordcombinaties, uitdrukkingen, zinnen en taalstructuren; • gebruiken van passende schrijfstrategieën. Aanvulling havo-vwo • deelnemen aan schriftelijke interacties over eenvoudige, feitelijke onderwerpen; • inzetten en uitbreiden van eenvoudige, veelgebruikte en alledaagse woordenschat, woordcombinaties, uitdrukkingen, zinnen en taalstructuren.

Domein: taal-en cultuurbewustzijn

Kerndoel 39		
De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de [...] taal.		
Doelzin:		Het gaat hierbij om:
A	De leerling kiest passende aanpakken voor het leren van de doeltaal.	• onderzoeken van de eigen interesses en doelen voor het leren van en over de doeltaal: culturen, gebieden en sprekers; • onderzoeken wat werkt in het eigen taalleerproces; • verkennen van eigen taalleervoorkeuren; • inzetten van het eigen meertalige repertoire om de doeltaal te leren: actieve en passieve beheersing van talen, taalvariëteiten, woorden en uitdrukkingen; • inzetten van passende digitale middelen.
B	De leerling verkent culturele aspecten en culturele diversiteit in fictie en non-fictie.	• onderzoeken waar, door wie en in welke contexten de doeltaal wordt gebruikt; • beschrijven van culturele aspecten van doeltaalsprekers en doeltaalgebieden; • onderscheiden van overeenkomsten en verschillen binnen en tussen culturen waarin de doeltaal gesproken wordt; • herkennen van stereotypering; • vergelijken van doeltaalculturen met de eigen leefwereld. Aanvulling havo-vwo • evalueren van aannames met betrekking tot culturen van doeltaalsprekers en doeltaalgebieden.
C	De leerling gebruikt culturele kennis in interculturele communicatieve situaties.	• deelnemen aan fictieve interculturele communicatieve situaties; • herkennen van de rol van cultuur in het communiceren met sprekers van de doeltaal; • reflecteren op de rol van cultuur in de eigen fictieve interculturele communicatieve ervaringen.

6. Begrippenlijst moderne vreemde talen

Hieronder lees je de vakspecifieke begrippen en hun omschrijving. Deze omschrijvingen zijn bedoeld voor leraren om de bedoeling en inhoud van de kerndoelen te begrijpen.

Begrip	Omschrijving
Begripsverhogende strategie	Strategieën in de gereedschapskist van lezers die lezers flexibel en effectief inzetten als ze vastlopen bij het begrijpen van teksten, of als ze hun begrip willen verdiepen. Met als doel het interpreteren, onthouden en kritisch reflecteren op de inhoud van teksten. De strategieën kunnen variëren van bijvoorbeeld het simpelweg herlezen van een zin tot het vergelijken van informatie uit verschillende teksten.
Bron	Een bron is de oorsprong van data of informatie, inclusief de maker en de manier waarop die wordt aangeboden.
Communicatie	De (online) mondelinge, schriftelijke en multimodale uitwisseling van boodschappen die bewust en/of onbewust, verbaal en/of non-verbaal worden overgebracht, ontvangen en geïnterpreteerd. Wanneer deze uitwisseling is afgestemd op doel, publiek en context, is er doelgerichte communicatie.
Communicatief doel	Wat je wilt bereiken door middel van communicatie: informeren, amuseren, instrueren, overtuigen, beschouwen en/of activeren.
Communicatieve context	De tijdruimtelijke en sociaal-culturele omgeving waarin specifieke communicatie plaatsvindt. De context van de communicatie oefent een grote invloed uit op de vorm die je communicatie aanneemt.
Creativiteit	Het vermogen om originele ideeën en oplossingen te bedenken en te realiseren met behulp van taal, materialen en technieken.
Cultuur	Alles wat mensen denken, doen en maken en de betekenis die zij vanuit hun individuele en het collectieve geheugen daaraan geven. Cultuur is een dynamisch geheel aan gebruiken en uitdrukkingsvormen.
Cultuurbewustzijn	Inzicht hebben in de verschillende manieren waarop mensen met uiteenlopende achtergronden en herkomst leven, denken en handelen, en hun uitingen in perspectief plaatsen.
Culturele diversiteit	De aanwezigheid van verschillende talen, tradities, normen, waarden, religies, oriëntaties en etniciteiten en andere aspecten van cultuur in een samenleving.

Begrip	Omschrijving
Digitale geletterdheid	Kennis hebben van digitale technologie en digitale media en beschikken over vaardigheden om deze te gebruiken.
Fictie	Alle tekstvormen waarin met behulp van verteltechnieken een werkelijkheid verbeeld wordt middels audiovisuele en/of talige media. Bijvoorbeeld vormen van literatuur, films, tv-series en verhalende games.
Interactie	Uitwisseling van kennis, ideeën, gevoelens en informatie tussen twee of meer personen, waarbij er sprake is van een voortdurende afwisseling tussen luister- en spreek- en gespreksactiviteiten, en/of lees- en schrijfactiviteiten.
Interculturele communicatie	Communicatie tussen mensen met verschillende socioculturele achtergronden.
Interculturele competentie	Het vermogen om effectief te communiceren en samen te werken met mensen met uiteenlopende achtergronden en herkomst, door (socio)culturele verschillen vast te stellen, te begrijpen en te waarderen.
Lingua franca	Een taal die als gemeenschappelijk communicatiemiddel wordt gebruikt tussen mensen met verschillende thuistalen.
Meertalig repertoire	De talen, taalvariëteiten of woorden en uitdrukkingen uit de talen/ taalvariëteiten die een persoon passief of actief beheerst.
Non-fictie	Alle tekstvormen die op de werkelijkheid berustende feiten aanbieden, analyseren of interpreteren. Bijvoorbeeld: handleidingen, woordenboeken, documentaires, essays, schoolboekteksten of (auto)biografieën.
Pluricultureel	Een ervaring, situatie, context of samenleving waarin diverse culturen naast elkaar bestaan en elkaar beïnvloeden.
Productieve taalvaardigheden	De vaardigheden spreken en schrijven.
Receptieve vaardigheden	De vaardigheden kijken, luisteren en lezen.
Taalbewustzijn	Expliciete kennis over taal, alertheid op de werking van taal en inzicht in hoe talen geleerd en gebruikt worden.
Taalleerproces	Zie taalleervaardigheid.
Taalleerstrategie	Manier waarop een persoon het leren van een taal aanpakt.
Taalleervaardigheid	De vaardigheid om bewust effectieve strategieën in te zetten die het leren van een taal bevorderen. Hierbij speelt metacognitie een rol: de leerling heeft enige kennis van taalleerprocessen en het eigen taalleerproces.
Taalvariëteit	Een variant op een erkende taal die door een groep mensen gesproken of geschreven wordt. Bijvoorbeeld: dialecten, straattaal en jongerentaal. Elke taalvariëteit heeft een aantal opvallende eigen kenmerken, zoals eigen uitspraak, eigen woorden en grammaticaregels.

Begrip	Omschrijving
Tekst	Elke vorm van mondelinge, schriftelijke, digitale en multimodale communicatie, waarmee ideeën, ervaringen, gedachten, gevoelens, meningen en informatie door middel van taal worden weergegeven.

Toelichtingsdocument

Definitieve conceptkerndoelen moderne vreemde talen

November 2025

Verantwoording

2025 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Machteld Moonen en Loes Groen

Met dank aan:

Leden van het [kerndoelenteam moderne vreemde talen](#), bijgestaan door de [advieskring](#) en diverse experts.

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN 9.8055.126

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Opdracht aan SLO	6
1.2	Achtergrond actualisatie	7
1.2.1	Plaats van kerndoelen in het onderwijs	7
1.2.2	Twee sets kerndoelen	8
1.2.3	Speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs	10
1.2.4	Soorten kerndoelen	10
1.2.5	Onderdelen van het kerndoelenboekje	11
1.2.6	Ontwerpruimte	13
1.3	Aanpak van de actualisatie	14
1.3.1	Samenstelling van het kerndoelenteam	15
1.3.2	Advieskring	15
1.3.3	Wetenschappelijke inbreng	18
1.3.4	Monitorteam	21
1.3.5	Expertpoule	22
1.3.6	Leerlingbetrokkenheid	22
1.3.7	Fase van beproeven	23
1.4	Herziene versie 2025	29
1.4.1	Aanvullende opdracht	29
1.4.2	Algemene uitgangspunten voor clustering moderne vreemde talen	30
1.4.3	Overwegingen bij indeling clusters	30
1.4.4	Aanpassingen in formulering van de conceptkerndoelen	32
2.	Inhoudelijke toelichting	35
2.1	Specifieke uitdagingen actualisatie kerndoelen moderne vreemde talen	35
2.1.1	Maatschappelijke uitdagingen	35
2.1.2	Curriculaire uitdagingen	36
2.2	Toelichting op de karakteristiek	37
2.2.1	Doeldomeinen	37
2.2.2	Interne samenhang van het leergebied	39
2.2.3	Externe samenhang van het leergebied	45
2.3	Toelichting op het raamwerk	45
2.4	Toelichting op de definitieve conceptkerndoelen	50
2.4.1	Keuzes in inhoud en opbouw	50
2.4.2	Aanbod, beheersing en ervaring	51
2.4.3	Vakspecifiek verloop en besproken kwesties	52
2.4.4	Doorlopende leerlijn	52

2.4.5	Aandacht voor samenhang	53
2.5	Toelichting op leergebiedoverstijgende kwaliteitseisen	53
2.5.1	Verbindende vaardigheden	53
2.5.2	Diversiteit	55
2.5.3	Inclusiviteit	56
2.5.4	Taaldenkfuncties	56
2.5.5	Digitale geletterdheid	57
2.5.6	Loopbaanontwikkeling en -begeleiding	58
3.	Slotopmerkingen en adviezen	60
3.1	Impuls voor het leergebied	60
3.2	Implementatie	61
	Referenties	62
	Bijlagen	66
	Bijlage 1. Samenstelling kerndoelenteam	66
	Bijlage 2. Samenstelling advieskring	67
	Bijlage 3. Geraadpleegde experts	68

1. Inleiding

Het ministerie van OCW gaf SLO in 2023 [de opdracht](#) om samen met het onderwijsveld de kerndoelen voor leergebieden mens en maatschappij, mens en natuur, moderne vreemde talen, kunst en cultuur en bewegen en sport te actualiseren. De leergebieden Nederlands, rekenen en wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid zijn als eerste geactualiseerd. De definitieve conceptkerndoelen zijn in november 2024 conform werkopdracht opgeleverd aan het ministerie van OCW.

Definitieve conceptkerndoelen, herziene versie 2025

Naar aanleiding van het hoofdlijnenakkoord (Kabinet Schoof) kreeg SLO in november 2024 een [aanvullende opdracht](#) van het ministerie van OCW om de kerndoelen (versie 2024) meer in samenhang te presenteren, met extra focus op lezen, schrijven en rekenen. De aanvullende opdracht van OCW is verwerkt in de definitieve conceptkerndoelen, versie 2025: het aantal kerndoelen is verminderd, en de gewenste concrete uitwerking is behouden.

Leeswijzer

Het toelichtingsdocument is in 2024 geschreven als een beschrijving van de ontwikkelperiode en de fase van beproeven. In de versie van 2025 hebben we de toelichting op en verantwoording van de definitieve conceptkerndoelen toegevoegd.

De formele benaming van deze set kerndoelen luidt: 'definitieve conceptkerndoelen (versie 2025)'. Hoewel de kerndoelen zijn opgeleverd in de definitieve vorm, zijn deze nog niet formeel vastgesteld in wet- en regelgeving. Tot dat moment blijft de status 'concept'. Omwille van de leesbaarheid in deze publicatie hanteren we de term kerndoelen. De eerdere versies van conceptkerndoelen (versie 2024) noemen we initiële kerndoelen.

Door de herziening van 2025 hebben de initiële kerndoelen een andere nummering gekregen. In deze versie van het toelichtingsdocument gebruiken we de nieuwe nummering.

1.1 Opdracht aan SLO

Het ministerie van OCW heeft SLO in juni 2023 de opdracht gegeven om samen met het onderwijsveld nieuwe kerndoelen te ontwikkelen voor de leergebieden mens en maatschappij, mens en natuur, moderne vreemde talen, kunst en cultuur en bewegen en sport voor po, onderbouw vo en (v)so.

Kerndoelen worden ontwikkeld op basis van [de werkopdracht](#) van OCW (Ministerie van OCW, 2022, 2023) met vastgestelde uitgangspunten, opbrengsten en kwaliteitscriteria. Doel is een curriculum op te leveren dat samenhangt qua inhoud, structuur en uitwerking. Kerndoelen moeten bijdragen aan een breed, inclusief en gevarieerd curriculum op scholen in het po, de onderbouw vo en in het (v)so.

De volgende uitgangspunten zijn in de werkopdracht geformuleerd:

- Het geheel aan kerndoelen voor het po en de onderbouw vo¹ bestaat per sector uit leergebieden met ieder een afzonderlijke set kerndoelen. Er wordt gewerkt vanuit eenzelfde definitie van het begrip 'kerndoel' voor het po en de onderbouw vo, namelijk: een doelstelling die beschrijft waar leerlingen mee in aanraking moeten komen (aanbod), welke inspanningen er van hen worden verwacht met het oog op ervaringen en wat ze uiteindelijk moeten beheersen.
- De kerndoelen worden uitgewerkt in lijn met de rationale waarin de drie doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming een plek hebben. De rationale geeft een kader voor en richting aan de ontwikkeling van de conceptkerndoelen. Hiermee draagt de rationale bij aan een breed, inclusief en gevarieerd curriculum in het po en de onderbouw vo.
- De kerndoelen worden gelijktijdig uitgewerkt voor het po en de onderbouw vo, om een doorlopende leerlijn tot stand te brengen. De kerndoelen gelden voor alle leerlingen, met uitzondering van zeer moeilijk lerende en (ernstig) meervoudig beperkte leerlingen. Indien mogelijk wordt afgestemd met de ontwikkeling van examenprogramma's, die voor een deel van de leergebieden min of meer gelijktijdig plaatsvindt.
- Er wordt gewerkt vanuit een gemeenschappelijke architectuur om te komen tot een consistente uitwerking van kerndoelen voor de

---

¹ Dit includeert het (voortgezet) speciaal onderwijs. Zie derde bullet.

verschillende leergebieden en sectoren. De architectuur heeft betrekking op de ordening en presentatie van inhoud in curricula.

- De kerndoelen worden bijgesteld op basis van in elk geval:
  - de vigerende kerndoelen po, vo en (v)so uit 2006;
  - de door ons ontwikkelde probleemanalyses (startnotities) van de diverse leergebieden;
  - voor zover bruikbaar de opbrengsten van Curriculum.nu, rekening houdend met de aanbevelingen van de Wetenschappelijke Curriculumcommissie;
  - wetenschappelijke publicaties;
  - adviezen van de advieskring, monitoring, expertpoule en andere experts en de input van schoolteams in de fase van beproeven (zie 1.3.2).
- De kerndoelen doen recht aan de vrijheid van inrichting en de pedagogisch-didactische vrijheid van de school, conform artikel 23, lid 2, van de Grondwet.

1.2 Achtergrond actualisatie

1.2.1 Plaats van kerndoelen in het onderwijs

Kerndoelen gelden als de wettelijke opdracht voor elke school in het funderend onderwijs. De nieuwe kerndoelen zijn aan de hand van vooraf vastgestelde criteria ontwikkeld, zodat ze meer richtinggevend zijn voor curriculum- en onderwijsontwikkeling op school. Deze criteria zijn vastgelegd in de werkopdracht aan SLO.

Nieuwe kerndoelen moeten een brede basis omvatten van inhoud waar alle leerlingen recht op hebben. Daarnaast zijn kerndoelen opgebouwd volgens een vaste structuur en zo ontwikkeld dat scholen ruimte behouden voor een eigen schoolvisie en eigen keuzes voor accenten op basis van de leerlingenpopulatie of identiteit.

Huidige kerndoelen voldoen niet langer

De vigerende kerndoelen zijn sinds 2006 van kracht. Het was destijds een bewuste keuze om de kerndoelen zeer globaal te formuleren. Het gevolg is dat ze nauwelijks houvast bieden aan scholen en leraren.

Daarnaast zijn er onderwijskundige, vakspecifieke of maatschappelijke ontwikkelingen die vragen om een actualisatie van de kerndoelen. Burgerschap

en digitale geletterdheid zijn voor het eerst als leergebieden uitgewerkt. Meer overkoepelend is de wens tot samenhang, terugdringen van overladenheid en het versterken van doorlopende leerlijnen.

Maatschappelijk is er veel aandacht voor de basisvaardigheden. Ingegeven door politieke urgentie is er daarom voor gekozen om de eerst de kerndoelen voor Nederlands en rekenen en wiskunde op te leveren en kort daarna digitale geletterdheid en burgerschap. Vervolgens zijn kerndoelen voor de leergebieden moderne vreemde talen, mens en maatschappij, mens en natuur, kunst en cultuur en bewegen en sport ontwikkeld.

Nieuwe generatie kerndoelen biedt meer houvast aan scholen en leraren

Kerndoelen moeten een duidelijke opdracht zijn voor iedere school. De nieuwe generatie kerndoelen is om die reden concreter geformuleerd. De kerndoelen beschrijven de inhoud van het onderwijs in termen van kennis, vaardigheden en houdingen. Hiermee wordt duidelijk wat verwacht wordt van het onderwijsaanbod van scholen, en wat iedere leerling in het po en in de onderbouw in het vo moet kennen, kunnen en hebben ervaren. De kerndoelen gelden ook voor alle leerlingen in het (v)so met het uitstroomprofiel vervolgonderwijs. De nieuwe set kerndoelen heeft twee belangrijke kenmerken:

1. Een ambitieus curriculum

Een ambitieus curriculum legt de basis voor rijk onderwijs voor alle leerlingen en draagt bij aan gelijke kansen voor leerlingen. Dat krijgt vorm door naast aanbodsdoelen ook beheersings- en ervaringsdoelen te formuleren en de doorlopende leerlijnen te verbeteren. De lat ligt hoog, zonder verschillen tussen leerlingen uit het oog te verliezen.

2. Een betekenisvol curriculum

Betekenisvol onderwijs betekent dat het onderwijs een brede opdracht heeft. De totale set kerndoelen weerspiegelt dat het aanbod gericht is op kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. De nieuwe kerndoelen beschrijven kennis, vaardigheden en houdingen. Dit betreft kennis over jezelf, de ander en de wereld. Deze kennis is cruciaal voor het verwerven van vaardigheden. Kennis en vaardigheden zijn in de kerndoelen zoveel mogelijk in samenhang beschreven, zodat het onderwijs betekenisvol kan worden aangeboden aan leerlingen.

1.2.2 Twee sets kerndoelen

De kerndoelen zijn in opdracht van OCW per leergebied voor twee sectoren ontwikkeld: een brede set geldend voor het po (inclusief so) en een set voor de onderbouw vo (inclusief vso), met waar nodig een aanvulling of specificatie voor

havo-vwo. De kerndoelen maken concreet wat van scholen wordt verwacht, maar bieden ook ruimte aan scholen voor hogere ambities en eigen keuzes in het eigen onderwijsaanbod. Kerndoelen zijn gericht op een brede leerlingenpopulatie, moeten de brede vorming van leerlingen in het po, onderbouw vo, en (v)so stimuleren en dragen bij aan een drempelloze doorstroom tussen en binnen sectoren. Om die reden differentiëren kerndoelen niet naar niveaus en leerwegen, maar vormen de kaders voor verdere uitwerking in leerlijnen.

Doordat de kerndoelen concreter geformuleerd zijn, lijkt de beschrijving van de wettelijke opdracht omvangrijker dan in de kerndoelen uit 2006. Deze omvangrijkere beschrijving leidt echter niet per definitie tot een omvangrijker uitgevoerd curriculum. Door beter te omschrijven wat wordt verwacht, ontstaat een beter beeld van de totale onderwijsopdracht. Dat creëert ruimte voor eigen keuzes of verbindingen tussen leergebieden.

De conceptkerndoelen zijn in opdracht van OCW per leergebied voor twee sectoren ontwikkeld: een brede set geldend voor het po (inclusief so) en een set voor de onderbouw vo (inclusief vso), met waar nodig een aanvulling of specificatie voor leerjaar 3 havo-vwo om de aansluiting met de bovenbouw te maken.

Vanuit wet- en regelgeving (Wet op het Primair Onderwijs artikel 9; Uitvoeringsbesluit WVO 2020 artikel 2.1) is Engels verplicht voor po- en vo-scholen. Vanuit wet- en regelgeving (Uitvoeringsbesluit WVO 2020 artikel 2.3 en 2.4) zijn Duits en Frans in de onderbouw verplicht voor alle havo- en vwo-leerlingen. Duits of Frans is verplicht in de onderbouw voor alle vmbo-leerlingen, met uitzondering van bb. Voor havo-vwo geldt: het bevoegd gezag kan een leerling van een school ontheffing verlenen voor het volgen van onderwijs in de Franse of Duitse taal als de leerling onderwijs volgt in de Spaanse, Russische, Italiaanse, Arabische of Turkse taal of, op het vwo, Chinese taal en cultuur. Voor het vmbo geldt: het bevoegd gezag kan een leerling van een school ontheffing verlenen voor het volgen van onderwijs in de Franse of Duitse taal als de leerling onderwijs volgt in de Spaanse, Arabische of Turkse taal.

Om recht te doen aan deze wet- en regelgeving levert het leergebied moderne vreemde talen (MVT) drie sets kerndoelen op:

- Engels po (inclusief so), gekoppeld aan het Europees Referentiekader voor de Talen ERK (Council of Europe, 2020).
- Engels onderbouw vo (inclusief vso), gekoppeld aan het ERK.

- MVT onderbouw vo (inclusief vso), gekoppeld aan het ERK. De set kerndoelen MVT is toepasbaar op de talen Duits, Frans, Italiaans en Spaans.

De talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks hebben ook een plek gekregen. Voor deze talen gelden de kerndoelen uit domein A van het po. Daarnaast gelden de kerndoelen van de set MVT voor het domein taal- en cultuurbewustzijn.

De concreetheid van de doelen ligt conform de werkopdracht tussen de huidige kerndoelen en het Referentiekader Taal en Rekenen in. Voldoende concreet om te kunnen sturen op de kwaliteit van het onderwijs, maar niet te gedetailleerd, zodat ze wel ruimte bieden voor hogere ambities en keuzes van scholen in het eigen onderwijsaanbod. Kerndoelen zijn gericht op een brede leerlingpopulatie, moeten de brede vorming van leerlingen in het po, onderbouw vo, en (v)so stimuleren en bijdragen aan een drempelloze doorstroom tussen en binnen sectoren. Om die reden differentiëren kerndoelen niet naar niveaus en leerwegen, maar vormen de kaders voor verdere uitwerking in leerlijnen.

De uitwerking van concretere en specifiekere kerndoelen betekent dat het aantal kerndoelen groter en de beschrijving omvangrijker wordt. Daarmee wordt het op de school uitgevoerde curriculum niet omvangrijker: door beter te omschrijven wat wordt verwacht, ontstaat een beter beeld van de totale onderwijsopdracht. Dat creëert ruimte voor eigen keuzes of verbindingen tussen leergebieden.

1.2.3 Speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs

Voor leerlingen die zeer moeilijk lerend zijn of een meervoudige beperking hebben, ontwikkelde SLO parallel functionele kerndoelen. Functionele kerndoelen zijn gericht op de praktijk en op relevantie voor werk, dagbesteding en een passende plek in de maatschappij. Bij deze ontwikkeling vormden de kerndoelen po, vo en (v)so de basis. De functionele kerndoelen hebben een separate publicatie, met een eigen toelichtingsdocument.

1.2.4 Soorten kerndoelen

De hele set kerndoelen geldt per sector als een opdracht aan de school. Zij expliciteren het 'wat' waar iedere leerling recht op heeft in het onderwijsaanbod. De kerndoelen beschrijven waar leerlingen mee in aanraking moeten komen, welke inspanning er van hen wordt verwacht met het oog op ervaringen, en wat ze uiteindelijk moeten beheersen. Hierbij onderscheiden we verschillende soorten doelen: aanbodsdoelen (gericht op de school), beheersings- en ervaringsdoelen (gericht op de leerling) en hybride doelen (combinatie van beheersings- en ervaringsdoelen).

Aanbodsdoelen beschrijven waar een school in haar onderwijsaanbod voor heeft te zorgen. Daarom begint ieder aanbodsdoel met 'De school (...)’.

Aanbodsdoelen richten zich op leergebiedspecifieke randvoorwaarden waar de school voor moet zorgdragen, zodat de totale set kerndoelen kan worden gerealiseerd. Beheersings- en ervaringsdoelen zijn gericht op de leerling.

Beheersingsdoelen beschrijven de kennis, vaardigheden en houdingen die leerlingen moeten bereiken in het po/so, en de onderbouw v(s)o. In het v(s)o verschilt de duur van de onderbouw, voor vmbo gaat het om leerjaar 1 en 2, en bij havo en vwo om leerjaar 1 tot en met 3.

Ervaringsdoelen beschrijven welke inspanningen van leerlingen worden verwacht met het oog op ervaringen en/of expressieve reacties. Een ervaringsdoel biedt leerlingen iets of lokt iets bij hen uit wat hun horizon kan verbreden of hun kennis kan verdiepen, hen tot persoonlijke inzichten kan brengen en kan bijdragen aan hun waardenoriëntatie.

Ervarings- en beheersingsdoelen kunnen ook samen voorkomen in eenzelfde kerndoel. Dat heet een hybride kerndoel.

1.2.5 Onderdelen van het kerndoelenboekje

De publicatie van de kerndoelen bestaat uit vier onderdelen: een karakteristiek, een raamwerk (overzicht van de domeinen en kerndoelen), de twee sets kerndoelen en een begrippenlijst.

De **karakteristiek** beschrijft wat het leergebied kenmerkt, wat de positie van het leergebied is in het po/so en de onderbouw v(s)o en hoe het leergebied samenhangt met andere leergebieden en de bovenbouw vo.

De karakteristiek bestaat uit drie paragrafen:

- *Kenmerken van het leergebied*
Deze paragraaf bevat de kern van het leergebied en beschrijft hoe het leergebied bijdraagt aan de realisatie van de drie doeldomeinen van het onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming.
- *Samenhang binnen het leergebied*
Deze paragraaf maakt de verticale en horizontale samenhang binnen het leergebied expliciet. Hierbij gaat het om de opbouw van het leergebied van het po/so naar de onderbouw v(s)o en een beschrijving van samenhangende leerinhouden binnen het leergebied.
- *Samenhang met andere leergebieden*
Deze paragraaf maakt duidelijk hoe het leergebied zich inhoudelijk verhoudt tot andere leergebieden.

Het **raamwerk** is een indeling van de inhoud (kennis, vaardigheden en houdingen) van het leergebied in domeinen voor het po/so en de onderbouw v(s)o. Doel van het raamwerk is om de kerndoelen te structureren en om consistentie in die structuur te realiseren. Hierbij gaat het om de consistentie binnen het leergebied zelf, tussen het po/so en de onderbouw v(s)o, tussen verwante leergebieden en de doorlopende leerlijn naar de bovenbouw. Het raamwerk bestaat uit twee samenhangende sets kerndoelen: één voor het po/so en één voor de onderbouw v(s)o. Verschillen in het raamwerk per sector zijn mogelijk als daar inhoudelijke redenen voor zijn die voortkomen uit verschillen tussen de sectoren. Het raamwerk is terug te zien als ordening in het overzicht van de kerndoelen.

De **kerndoelen** bestaan uit ²:

- **Kernzin:** de kernzin is een globale verwoording van de inhoud uit het kerndoel, maar is in zichzelf geen aanbods-, beheersings- of ervaringsdoel.
- **Doelzin:** de doelzin met een bijbehorende uitwerking 'het gaat hierbij om' beschrijft de inhoudelijke invulling van het kerndoel. Het aantal doelzinnen onder een kernzin is maximaal vier.

Een **doelzin** maakt duidelijk wat van de school of leerling wordt verwacht aan aanbod, kennis, vaardigheden en/of houdingen. De doelzin is altijd geformuleerd in ABC-vorm: audience (publiek: de *leerling* of de *school*), behaviour (gedrag, bijvoorbeeld *voert gesprekken, schrijft*), en content (leerinhoud, bijvoorbeeld *taalvariatie, bronnen*).

- De **uitwerking** is een puntsgewijze uitwerking van de onderdelen B en C uit de doelzin. De uitwerking wordt ingeleid met 'Het gaat hierbij om'.

Het geheel van kernzin, doelzin en uitwerking vormt het wettelijk kerndoel.

- Per kerndoel zijn illustraties ('te denken valt aan ...') ontwikkeld die inkleuring geven aan de betekenis en mogelijke uitwerking van doelzin. Ze zijn geen onderdeel van het wettelijke kerndoel³.

---

² Deze beschrijving is aangepast n.a.v. de aanvullende opdracht van OCW – november 2025.

³ De illustraties zijn van waarde geweest voor de fase van beproeven, en worden nu verder inhoudelijk uitgewerkt in leerlijnen. Om deze reden zijn de illustraties 'te denken valt aan' niet langer opgenomen in de formele publicatie. Ze zijn te raadplegen via actualisatiekerndoelen.nl/aan-de-slag.

- In de begrippenlijst staan omschrijvingen van de gehanteerde begrippen in de karakteristiek en de sets kerndoelen.

1.2.6 Ontwerpruimte

Beide sets kerndoelen zijn ontwikkeld voor 70% van de onderwijstijd van de betreffende sector. Hiermee wordt op landelijk niveau de kern vastgesteld in wet- en regelgeving en blijft er binnen het onderwijs ruimte om daarnaast zelf extra onderwijstijd toe te kennen aan bepaalde inhoud en c.q. accenten te leggen op basis van onder andere populatie, onderwijsbehoeften, denominatie of profiel van scholen.

De 70% ontwerpruimte is verdeeld over de verschillende leergebieden, zodat de relatieve ruimte die het kerndoelenteam kon vullen vooraf bekend was, om overladenheid tegen te gaan. Voor Engels in het po/so betreft dit 3% voor Engels in de onderbouw van het vo betreft dit 11%. Het percentage voor de moderne vreemde talen in de onderbouw van het vo is afhankelijk van de schoolsoort: voor vmbo-k/g/t 1 taal en voor havo/vwo 2 talen.

Initiële kerndoelen (versie 2024)

Voor het leergebied moderne vreemde talen is op basis van initiële werkopdracht (2022, 2023) wat betreft de ontwerpruimte een bandbreedte van drie kerndoelen bepaald voor het po/so, dertien kerndoelen voor de onderbouw v(s)o Engels en tien kerndoelen voor MVT set 1 en set 2. Deze aantallen moeten beschouwd worden als richtlijn.

De set initiële kerndoelen moderne vreemde talen (2024) bevatte vijf kerndoelen po/so Engels, tien kerndoelen onderbouw v(s)o voor Engels en tien kerndoelen onderbouw v(s)o voor mvt set 1 (Duits, Frans, Italiaans en Spaans) en mvt set 2 (Arabisch, Chinees, Russisch en Turks). In de ontwikkelfase werd er nog van uitgegaan dat de talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks een aparte set (mvt set 2) nodig zouden hebben.

In de ontwikkelfase speelden de volgende overwegingen een rol bij het vormgeven van de inhoud van de kerndoelen Engels voor po/so en onderbouw v(s)o:

- De set voor Engels po/so bestond uit vijf kerndoelen om de doorlopende leerlijn met de onderbouw vo optimaal vorm te geven. Een set van drie kerndoelen Engels was te beperkt om de doorlopende leerlijn po-onderbouw vo Engels goed vorm te geven, terwijl dit nu juist een van de speerpunten van de actualisatie was (SLO, 2023).
- Voor de set Engels onderbouw v(s)o gold dat er iets minder kerndoelen opgeleverd dan was gepland: tien in plaats van dertien. Hierbij werd

opgemerkt dat de relatie tussen de ontwerpruimte en het aantal kerndoelen niet altijd lineair is. Beheersingsdoelen kunnen relatief veel ontwerpruimte vragen, zeker als ze gekoppeld zijn aan ERK-niveaus. Het behalen van een hoger ERK-niveau kost steeds meer tijd. Dit betekent dat je sneller van 'niets' naar A1 gaat dan van A1 naar A2, enzovoort. Een beperkt aantal beheersingsdoelen kan dus relatief veel ontwerpruimte vragen.

Kerndoelen - versie 2025

Naar aanleiding van de aanvullende opdracht van het ministerie van OCW zijn de kerndoelen (versie 2024) meer in samenhang gepresenteerd, met extra focus op lezen, schrijven en rekenen. De aanvullende opdracht van OCW is verwerkt in de definitieve conceptkerndoelen, versie 2025: het aantal kerndoelen is verminderd, en de gewenste concrete uitwerking is behouden. Om invulling te geven aan de opdracht om het aantal kerndoelen te verminderen, maar de concrete formulering te behouden, worden de conceptkerndoelen (versie 2024) geclusterd tot logische eenheden. Om het aantal kerndoelen te reduceren, is als richtlijn genomen dat het aantal nieuwe kerndoelen gelijk is aan het aantal vastgestelde domeinen per leergebied. De ontwerpruimte voor de verschillende leergebieden is niet gewijzigd.

In de fase van beproeven en met het verwerken van de aanvullende opdracht bleek dat de tweede set moderne vreemde talen voor onderbouw v(s)o (voor de talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks) niet af zou moeten wijken van de kerndoelen uit domein communicatie van het po. Voor het domein taal- en cultuurbewustzijn konden zij gebruik maken van de kerndoelen van de set moderne vreemde talen.

1.3 Aanpak van de actualisatie

Deze paragraaf gaat in op hoe SLO de actualisatie heeft uitgevoerd en hoe daarin kwaliteitszorg is geïntegreerd. Deze aanpak is gebaseerd op de werkopdracht en omvat twee fases: een ontwikkelfase en een fase van beproeven. In de ontwikkelfase zijn de initiële kerndoelen tot stand gekomen door een kerndoelenteam. Dat werd bijgestaan door een externe advieskring en intern door een monitorteam en een expertpoule. Daarnaast zijn ook leerlingen betrokken. In de fase van beproeven hebben we de voorstellen voorgelegd aan scholen en leraren, waarna we ze verder aangescherpt hebben tot de kerndoelen die zijn opgeleverd in november 2024.

In deze paragraaf lichten we de ontwikkelfase en de fase van beproeven toe. De inhoudelijke toelichting en verantwoording van gemaakte keuzes ten aanzien

van de karakteristiek, het raamwerk en de initiële kerndoelen beschrijven we in hoofdstuk 2.

1.3.1 Samenstelling van het kerndoelenteam

Voor elk leergebied is een apart kerndoelenteam ingericht dat bestond uit leraren, vakexperts po en vo en curriculumexperts. Ieder team werd procesmatig aangestuurd door een procesregisseur. Bij de inrichting van de teams is omwille van de werkbaarheid gekozen voor een compacte samenstelling. De leden van het team vertegenwoordigen het brede perspectief van het leergebied (meerdere sectoren, professionele achtergronden en perspectieven). De werving en de selectie van leden is een transparant proces geweest en is publiek opengesteld. We hebben dit laten uitvoeren door een gespecialiseerd bureau. In het hele proces zijn de vakverenigingen betrokken.

Het kerndoelenteam bestond uit:

- Drie leraren po en vier leraren onderbouw v(s)o. Zij zijn essentiële leden van het kerndoelenteam, omdat ze dagelijks werken met leerlingen in het funderend onderwijs.
- Vier vakexperts, die betrokken zijn vanwege hun aantoonbare expertise op het gebied van de inhoud van de kerndoelen en (praktijkgericht) onderzoek.
- Twee curriculumexperts, die curriculaire en vakinhoudelijke expertise inbrengen. Zij zijn verantwoordelijk voor het schrijven en de uiteindelijke kwaliteit van de kerndoelen.

Bij de samenstelling is rekening gehouden met een evenwichtige verdeling van het aantal leraren (vanuit het po en de onderbouw vo) en vakexperts. In Bijlage 1 staan de namen van de teamleden.

1.3.2 Advieskring

Het team is tijdens het ontwikkelen van de kerndoelen bijgestaan door een advieskring. In de advieskring zaten experts en vertegenwoordigers van organisaties en instellingen, die sterke raakvlakken hebben met het leergebied en veelal een achterban representeren: vakverenigingen, lerarenopleidingen po en vo, vervolgopleidingen en voor het leergebied relevante maatschappelijke organisaties (zie Bijlage 2). Het uitgangspunt is dat de bestaande infrastructuur aan netwerken is ingezet ten behoeve van de actualisatie. De leden van de advieskring zijn gedurende het ontwikkeltraject op vastgestelde momenten en op basis van adviesvragen uit het kerndoelenteam gevraagd om te reageren op de kerndoelen.

De advieskring had in het ontwikkeltraject drie functies:

- expertise inbrengen die de specifieke (tussen)producten verbeteren en passen binnen de kaders van de werkopdracht van het ministerie van OCW aan SLO;
- opstellen van adviezen aan de hand van adviesvragen van het kerndoelenteam;
- raadplegen van de eigen achterban en het verwerken van deze input in het advies.

De leden van de advieskring kwamen na het raadplegen van hun achterban samen om de opgehaalde feedback en de eigen bevindingen te bespreken. Daarna bepaalden zij gezamenlijk welke adviezen en feedback zij het team wilden meegeven om de kwaliteit en de bruikbaarheid van de opbrengsten te versterken en beschreven ze hun conclusies in een adviesrapport.

De advieskring moderne vreemde talen heeft zowel op hoofdlijnen als op detailniveau adviezen uitgebracht. De volgende thema's zijn in de advieskring besproken:

Adviesperiode 1

Advies	Opgepakt
Maak concreter waar de doelen rond taal- en cultuurbewustzijn uit bestaan.	Dit is geconcretiseerd in de conceptkerndoelen in domein BC taal- en cultuurbewustzijn.
Maak concreter waar de positie van Engels als verplicht vak in het po, so en vo uit bestaat.	Dit is geconcretiseerd in de karakteristiek en in de sets kerndoelen voor Engels po en Engels onderbouw vo.
Noem het concept 'internationalisering' expliciet in de karakteristiek.	In de karakteristiek is het woord mondiale context genoemd. Internationalisering betreft vaak didactische activiteiten zoals uitwisselingen die niet voor alle scholen mogelijk zijn. Wel verwijzen we naar internationale activiteiten in het onderdeel "te denken valt aan".
Zorg voor nauwe afstemming met de vakvernieuwingscommissie MVT.	Het kerndoelenteam heeft gedurende het hele actualisatieproces afgestemd met de vakvernieuwingscommissie MVT.

Adviesperiode 2

Advies	Opgepakt
Zorg voor een goede verhouding tussen het aantal beheersingsdoelen en het aantal ervarings- en aanbodsdoelen.	Er is onderbouwd welke conceptkerndoelen beheersingsdoelen zijn, en welke ervarings- en aanbodsdoelen.
De advieskring ziet graag dat het concept lingua franca niet alleen bij Engels een plek krijgt.	Het concept lingua franca heeft ook bij de andere MVT een plek gekregen.
Overweeg of het aanbodsdoel kan komen te vervallen ten gunste van meer 'afdwingbare' beheersings- of ervaringsdoelen.	Het kerndoelenteam heeft de inhoud van zowel als aanbodsdoel als ervaringsdoel geformuleerd. Dit liet zien wat de voor- en nadelen van beide opties zijn. Op dit moment is niet bekend hoe er kerndoelbreed met aanbodsdoelen omgegaan zal worden.
De advieskring ziet graag dat creatieve expressie ook een plek krijgt bij de MVT en bij Engels po.	MVT heeft een apart kerndoel 'creatieve expressie' voor de MVT ontwikkeld ontwikkelen. Voor po was er geen ruimte voor een apart kerndoel creatieve expressie. Er is geprobeerd om in het onderdeel TDVA voor po ook creatieve voorbeelden een plek te geven.
De advieskring ziet graag dat schrijfvaardigheid ook een plek krijgt bij Engels po.	Dit onderdeel heeft een plek gekregen in het kerndoel doelgerichte communicatie.
Zorg voor nauwe afstemming met de vakvernieuwingscommissie MVT.	Het kerndoelenteam heeft gedurende het hele actualisatieproces afgestemd met de vakvernieuwingscommissie MVT.

Adviesperiode 3

Advies	Opgepakt
Zorg dat de kerndoeltabellen helder ingevuld worden, zodat duidelijk is welke kerndoelen gelden voor welke set.	Dit is opgepakt in de nieuwe versie.

Als er voor onderbouw vo aanbodsdoelen geformuleerd worden, dan is het vreemd om deze redenering niet te volgen voor po.	Gezien het beperkte aantal kerndoelen voor Engels po kunnen we helaas geen aanbodsdoel Engels po ontwikkelen.
Zorg voor nauwe afstemming met de vakvernieuwingscommissie MVT.	Het kerndoelenteam heeft gedurende het hele actualisatieproces afgestemd met de vakvernieuwingscommissie MVT.

Slotopmerkingen adviesperiode 3

- De advieskring is blij dat de eigen inhouden van de talen (taalbewustzijn en cultuurbewustzijn) een goede plek hebben gekregen in de kerndoelen.
- De advieskring vindt het sterk dat de integratie van de vaardigheden steeds benadrukt wordt.
- De advieskring is van mening dat de conceptkerndoelen realiseerbaar en ambitieus zijn binnen de gestelde ontwerpruimte. Wel blijft de advieskring zijn zorgen uiten over het aantal door scholen toegekende uren. De advieskring benadrukt dat dit een randvoorwaarde is voor succesvolle implementatie, evenals ondersteuning van docenten. Dit valt echter buiten de werkopdracht.

De advieskring heeft met zijn feedback en input een cruciale rol gespeeld in het ontwikkelproces. De visie vanuit de onderwijspraktijk en de wetenschap hielp om de conceptproducten van het kerndoelenteam te plaatsen in een breder perspectief, gericht op de beoogde bedoeling en bruikbaarheid van de producten. Door zijn blijvende betrokkenheid met kritische vragen en opmerkingen, kon het kerndoelenteam de tussenproducten keer op keer aanscherpen. De expertise die de advieskring (en daarmee ook zijn achterban) heeft ingebracht, was essentieel voor de actualisering van de kerndoelen. Het kerndoelenteam heeft de adviezen en gesprekken met de advieskring als zeer waardevol ervaren. In hoofdstuk 2 lees je hoe deze adviezen zijn gebruikt.

In het najaar van 2025 vond een laatste sessie plaats met de oud-leden van het kerndoelenteam en de advieskring, waarin hun expertise werd geraadpleegd over de aanpassingen die zijn gedaan op basis van de feedback van scholen en de aanwijzingen van OCW. Tijdens deze bijeenkomst gaven zij aan tevreden te zijn over hoe de ontvangen feedback is verwerkt.

1.3.3 Wetenschappelijke inbreng

De inbreng van vakexperts, wetenschappers en andere deskundigen in het ontwikkelproces is essentieel. Om die reden zijn vakexperts en wetenschappers

expliciet betrokken bij de actualisatie van het curriculum. Daarnaast hebben de kerndoelenteams externe experts geraadpleegd op specifieke aspecten van de inhoud van het leergebied (Bijlage 3).

Het kerndoelenteam moderne vreemde talen heeft op verschillende manieren en momenten gebruikgemaakt van de inzet van experts. Er zijn gesprekken geweest met experts tijdens de ontwikkeldagen (fysiek en via online inbelmomenten), tijdens het werken aan de tussenproducten ter voorbereiding op ontwikkeldagen en er is een expertmeeting geweest tijdens de fase van beproeven. De inbreng van de experts werd besproken met het hele kerndoelenteam en geplaatst binnen de adviezen van de advieskring, de feedback vanuit SLO en de inzichten van de ontwikkelaars. Ook deze gesprekken zijn van grote waarde geweest voor de ontwikkeling van de producten: tussenproducten werden aangescherpt en de gesprekken hielpen bij het maken van keuzes, het zien van hiaten en het toetsen van volledigheid en haalbaarheid.

Thema's die met vakexperts besproken zijn, zijn bijvoorbeeld:

- het gebruik van moderne vreemde talen als lingua franca;
- interculturele communicatieve competentie.

In Bijlage 3 staat een overzicht van de geraadpleegde experts. In hoofdstuk 2 wordt toegelicht hoe de adviezen gebruikt zijn.

Er is gebruikgemaakt van wetenschappelijke en vakspecifieke bronnen.

- De kerndoelen nemen de opbrengsten van Curriculum.nu (Curriculum.nu, 2019a) als uitgangspunt. De wetenschappelijke onderbouwing met bijbehorende bronnen van de opbrengsten van curriculum.nu staat in het bijbehorende toelichtingsdocument (Curriculum.nu, 2019b). De bronnen voor de wetenschappelijke onderbouwing van Curriculum.nu zijn destijds op verschillende manieren geselecteerd, bijvoorbeeld op basis van literatuuronderzoek en naar aanleiding van gesprekken met vakexperts, onder wie wetenschappers en lerarenopleiders. Ook vormden de doorlopende vakspecifieke trendanalyses van SLO een belangrijke bron (Fasoglio et al., 2015; SLO, 2015). De wetenschappelijke onderbouwing van de opbrengsten van Curriculum.nu is dus ook de wetenschappelijke onderlegger van de conceptkerndoelen.
- De startnotities van zowel de kerndoelen (SLO, 2021) als de examenprogramma's (SLO, 2023) beschrijven de wetenschappelijke

onderbouwing met bijbehorende bronnen van de curriculaire uitdagingen bij het ontwikkelen van kerndoelen en examenprogramma's MVT.

Ook is er gebruikgemaakt van bronnen zoals beleidsmatige kaders en adviezen en internationale raamwerken waarin gebruikgemaakt is van wetenschappelijk onderzoek:

- het advies over de formalisatie van het ERK in de kerndoelen en eindtermen (Fasoglio, Moonen & Tammenga, 2022);
- de domeinbeschrijving en curriculaire analyse van Engels in het primair onderwijs (Moonen, 2023);
- een analyse en verkennend onderzoek naar ERK-niveaus in het vo ten behoeve van de eindtermen MVT (Groen & Trimbos, 2023);
- bronnen vanuit de advieskring (Meesterschapsteam MVT, 2022; Nuffic, 2023; Vakvereniging Levende Talen, 2019; Visiegroep Buurtalen [z.d.]);
- het kader kansengelijkheid van de wetenschappelijke Curriculumcommissie, met nadruk op het bieden van ruimte aan meertaligheid (Wetenschappelijke Curriculumcommissie, 2021);
- het Europees Referentiekader voor de Talen (ERK) (Council of Europe, 2020) en de voorbeeldmatige uitwerkingen van het ERK voor leerlingen in de leeftijd van 7-10 en 11-15 (Goodier & Szabo, 2018);
- het FREPA, een Europees beschrijvingskader voor meertalige en interculturele leerdoelen in het onderwijs (Grima et al. 2012);
- een *review study* van onderzoek naar factoren die invloed hebben op de taalvaardigheid Engels van po-leerlingen (Gijzen et.al. 2023) ten behoeve van het peilingsonderzoek Engels po 2025-2026.
- Internationale curricula, waaronder Vlaanderen (<https://onderwijsdoelen.be/>), Australië ([Home | V9 Australian Curriculum](#)), Finland (http://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/basic_education);
- http://www.oph.fi/english/curricula_and_qualifications/general_upper_secondary_education) en Schotland ([Education Scotland | Education Scotland](#)).

Verder is er gebruikgemaakt van vakdidactische handboeken. Dit zijn toonaangevende handboeken die werden aangedragen door leden van het kerndoelenteam en de vakvernieuwingscommissie MVT en door de advieskring. Deze lijst is niet uitputtend:

- Dönszelmann, S., Van Beuningen, C., Kaal, A. & De Graaff, R. (red.) (2020). *Handboek vreemdetalendidactiek. Vertrekpunten, vaardigheden, vakinhoud*. Uitgeverij Coutinho.

- Heebing, S. & Staatsen, F. (2015). *Moderne vreemde talen in de onderbouw*. Coutinho.
- Klipp, A. (2023). *Vreemde talen in het basisonderwijs. Een activerende didactiek voor Engels en MVT*. Uitgeverij Coutinho.
- Bodde-Alderlieste, M. & Van Mulligen, L. (2022). *Engels in het basisonderwijs. (Meer dan de) kennisbasis vakdidactiek*. Noordhoff Uitgevers.

Daarnaast zijn de adviezen en rapporten van de Wetenschappelijke Curriculumcommissie⁴ benut bij het komen tot nieuwe kerndoelen. Deze onafhankelijke commissie adviseert de bewindspersoon over de vernieuwing van het landelijke curriculum en over de manier waarop deze vernieuwing vorm moet krijgen. Ook adviseert de commissie over een periodiek systeem voor curriculumbijstelling. In de aanloop van het ontwikkelwerk voor de nieuwe kerndoelen publiceerde de commissie twee relevante adviezen voor de kerndoelenteams: het advies 'Kaders voor de toekomst' (Ağırdağ et al., 2020) en het advies 'Doel en ruimte' (Ağırdağ et al., 2021a). Daarnaast heeft de commissie 'Kaders voor kansen' (Ağırdağ et al., 2021b) opgeleverd – een reflectie op het beoordelingskader kansengelijkheid Taal en Rekenen dat is opgesteld door SLO – en de verdiepende studie 'Samenhang in het curriculum' (Ağırdağ et al., 2021c).

Tot slot hebben leden van het kerndoelenteam presentaties en workshops verzorgd op verschillende conferenties en netwerkdagen, waar vakexperts, leraren, opleiders en leermiddelontwikkelaars aanwezig waren. Zo kon het kerndoelenteam de eerste reacties op de tussenproducten vanuit wetenschap, beleid en onderwijs peilen. Ook deze input is meegenomen en meegewogen in de verdere ontwikkeling van de karakteristiek en de definitieve conceptkerndoelen.

1.3.4 Monitorteam

Een belangrijk instrument van interne kwaliteitszorg is monitoring. Tussenproducten zijn meermaals door analisten van SLO gemonitord op basis van de leerplankundige uitgangspunten en kwaliteitscriteria uit de werkopdracht. Het gaat hierbij om consistentie in de formulering van karakteristiek en kerndoelen en om de horizontale en verticale samenhang binnen en tussen vak- en leergebieden. De bevindingen uit de interne monitoring zijn benut om gedurende het proces bij te sturen op aspecten uit de werkopdracht.

De belangrijkste punten van monitoring waren gericht op:

---

⁴ Zie [Instellingsbesluit](#) voor de opdracht van de Wetenschappelijke Curriculumcommissie.

- het gebruik van duidelijkere handelingswerkwoorden en het verbeteren van de uitwerkingen en de bullet points van 'te denken valt aan' (TDVA);
- het specificeren van de doorlopende leerlijn van het po naar de onderbouw vo en naar de bovenbouw vo;
- het afbakenen en concretiseren van de doeldomeinen kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming bij het leergebied moderne vreemde talen.

1.3.5 Expertpoule

We hebben een expertpoule van onze curriculumexperts ingezet om de uitwerking te ondersteunen van inhoudelijke, leergebiedoverstijgende uitgangspunten en kwaliteitseisen die in de werkopdracht beschreven zijn: ontwerpruimte, doeldomeinen, kansengelijkheid, diversiteit, geletterdheid, gecijferdheid, LOB, burgerschap en digitale geletterdheid.

De expertpoule had twee functies:

- Monitorfunctie: de expertpoule werkt samen met het monitorteam bij het uitvoeren van inhoudelijke analyses en bekijkt of deze leergebiedoverstijgende aspecten goed gewaarborgd zijn in de (tussen)producten.
- Adviesfunctie: de expertpoule is beschikbaar om de teams bij te staan met advies of om actief te helpen bij het opnemen van leergebiedoverstijgende aspecten.

De expertpoule gaf tijdens het ontwikkelproces aan dat de (tussenproducten van de) conceptkerndoelen al veel van de leergebiedoverstijgende aspecten bevatten. Op het punt van loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB) werden suggesties gegeven voor verdere explicitering.

De klankbordgroep Specifieke onderwijsbehoeften sprak al vroeg in de ontwikkelfase haar waardering uit voor de inclusieve formuleringen van de eerste concepten van de karakteristiek en de conceptkerndoelen. De klankbordgroep gaf bij verschillende conceptformuleringen suggesties voor verdere verbetering, die door het kerndoelenteam zo veel mogelijk zijn verwerkt.

1.3.6 Leerlingbetrokkenheid

Om de stem van de leerling een goede plaats te geven bij de ontwikkeling van kerndoelen, zijn leerlingen van scholen voor primair en voortgezet onderwijs geraadpleegd via leerlingenpanels. In deze leerlingenpanels konden leerlingen hun ideeën en ervaringen over de relevantie van leerinhouden bespreken. In de

voorbereiding en uitvoering is samengewerkt met LAKS. Daarnaast hebben de leraren uit de teams hun eigen leerlingen bevraagd.

Enkele belangrijke of opvallende punten uit de feedback van leerlingen uit het po zijn:

- Leerlingen willen praktisch aan de slag met MVT. Vooral 'doen' is vaak genoemd. Dit aspect komt in alle kerndoelen terug. Voor alle kerndoelen geldt dat leerlingen de taal actief en betekenisvol gebruiken, bijvoorbeeld door gesprekken te voeren met doeltaalsprekers.
- Het belang van Spaans kwam naar voren. Dit aspect heeft betrekking op de set kerndoelen voor MVT. Deze is ook van toepassing op Spaans.
- Luisteren wordt beschouwd als het gemakkelijkst, begrijpend lezen/presenteren als het moeilijkst. De populatie die bevraagd is betreft po en klas 1 vo. Dit is een bevestiging van de opbouw van makkelijk naar moeilijk bij uitwerking kennis en vaardigheden.

De input van de leerlingen is meegenomen in het ontwikkelproces – zoals verder te lezen valt in hoofdstuk 2.

1.3.7 Fase van beproeven

In de werkopdracht is vastgelegd dat de voorstellen voor kerndoelen die de kerndoelenteams opleveren (november 2024) worden beproefd in de onderwijspraktijk. SLO heeft hiervoor de fase van beproeven ingericht. Deze fase is uitgevoerd in 2025.

Het primaire doel van de fase van beproeven was het toetsen van de (verwachte) bruikbaarheid van de initiële kerndoelen voor scholen en leraren. Daarnaast was het van belang om zicht te krijgen op de waardering voor de inhouden, de verwachte impact en de behoeften van scholen bij de implementatie. In deze paragraaf beschrijven we kort de fase van beproeven.

Bijeenkomsten en praktijkopdrachten voor scholen

Om zo veel mogelijk scholen en leraren in het hele land te bereiken is gekozen voor het organiseren van zes regionale bijeenkomsten, waaraan 33 scholen en 57 leraren en schoolleiders deelnamen. De werving voor de regiobijeenkomsten was gericht op drie vertegenwoordigers van scholen: twee leraren, ieder voor een ander leergebied en een schoolleider. In een aantal gevallen bleek het voor scholen niet mogelijk om voor twee leergebieden een leraar af te vaardigen. In die gevallen nam een schoolleider en een leraar deel aan de fase van beproeven.

Ook zijn er in juni 2025 focusgroepen georganiseerd om aanvullende feedback op te halen. Hier namen 131 docenten moderne vreemde talen aan deel.

Op de regiobijeenkomsten kregen de scholen een programma aangeboden dat enerzijds gericht was op het informeren over de nieuwe kerndoelen en anderzijds in het teken stond van het ophalen van feedback. De bijeenkomsten waren opgebouwd volgens de drieslag *verkennen*, *verdiepen* en *waarderen*.

1. In het onderdeel *verkennen* speelden de deelnemers een zogenoemd 'kerndoelenkaartspel' waarbij ze in gesprek gingen over de vraag of ze de inhoud van de nieuwe kerndoelen al in hun huidige lespraktijk terugzagen, of ze het belang van nieuwe inhoud onderschreven en welke uitdagingen ze zagen bij het vormgeven van hun schoolcurriculum met deze kerndoelen.
2. Het onderdeel *verdiepen* was gericht op het doordenken van de betekenis van de nieuwe kerndoelen voor de dagelijkse onderwijspraktijk. De belangrijkste punten uit de nieuwe kerndoelen en de overeenkomsten en verschillen met de kerndoelen uit 2006 werden aan de deelnemers gepresenteerd. Aan de hand van door het kerndoelenteam ontwikkeld voorbeeldmateriaal kregen de deelnemers een nader beeld van de bedoelingen van de nieuwe kerndoelen.
3. Tijdens het onderdeel *waarderen* konden de deelnemers hun eerste reactie geven door een online vragenlijst in te vullen.

De deelnemers aan de regiobijeenkomsten kregen vervolgens de praktijkopdracht om deze zelfde drieslag ook met collega's op hun eigen school te doorlopen. Daartoe kregen ze een kerndoelenkaartspel mee en een link naar een online vragenlijst die na afloop van de teambijeenkomst moest worden ingevuld. Op deze manier is zowel tijdens de regiobijeenkomst feedback opgehaald, en vond een tweede meting plaats bij de scholenteams.

Focusgroepen

Na analyse van de feedback van de betrokken scholen, bleek voor het leergebied moderne vreemde talen dat de spreiding van de deelnemerse scholen en/of de feedback op sommige kerndoelen niet eenduidig genoeg was. Om een goede weergave van de opvattingen uit het onderwijsveld te kunnen betrekken bij de afweging en besluitvorming over de aanpassingen in de kerndoelen, hebben we twee aanvullende focusgroepen georganiseerd. De focusgroepen bestonden uit 131 leraren die onder andere zijn geworven uit de achterban van de vakverenigingen.

Hiervoor is een tweemaal een online focusgroep georganiseerd, die op dezelfde drieslag (verkennen, verdiepen en waarderen) gebaseerd is als de fysieke fase van beproeven bijeenkomsten. Ter voorbereiding op deze bijeenkomst, verkenden de leraren de conceptkerndoelen van het leergebied. Tijdens de bijeenkomst gingen de aanwezigen in gesprek over de bruikbaarheid van de conceptkerndoelen (verdiepen). Vervolgens vulden zij een online vragenlijst in. De feedback uit de focusgroepen is samen met de feedback uit de bijeenkomsten en de praktijkopdracht gewogen en gewaardeerd en - indien van toepassing - meegenomen in de definitieve conceptkerndoelen.

De feedback die tijdens de regiobijeenkomsten en de focusgroepen is opgehaald, is door SLO verwerkt. Aan de hand van een wegingskader is alle opgehaalde feedback zorgvuldig gestructureerd. Op basis van de uitkomsten van deze analyse zijn voorstellen waar nodig aangepast of verhelderd. De afwegingen en beoogde aanpassingen zijn gedeeld en besproken met het kerndoelenteam (leraren/vakexperts) en met de advieskring. Dit heeft geresulteerd in een set definitieve conceptkerndoelen (versie 2025).

Bevindingen fase van beproeven

De belangrijkste conclusies uit de fase van beproeven worden hieronder beschreven.

Algemene indruk:

- De algemene waardering voor de sets conceptkerndoelen po/so en v(s)o was hoog. Een meerderheid van de respondenten verwacht ook dat het haalbaar is dat leerlingen naar de conceptkerndoelen toe kunnen werken.
- De meerderheid van de respondenten is het (zeer) eens met de stelling dat de conceptkerndoelen over het algemeen duidelijk geformuleerd zijn. De kerndoelen die betrekking hebben op nieuwe inhouden worden het vaakst als onduidelijk beschouwd. Het gaat dan met name om de conceptkerndoelen in het domein taal- en cultuurbewustzijn. De respondenten geven ook aan dat deze kerndoelen het minst aansluiten bij het huidige onderwijs.

Inhoudelijke feedback

ERK-indicatoren:

Een deel van de kerndoelen in domein communicatie (Engels po/so 33, Engels vo/vso 35 en MVT vo/vso 38) is gekoppeld aan een ERK-niveau. Deze koppeling is gerealiseerd door de ERK-niveaus in de karakteristiek te vermelden.

Aanvullend zijn er indicatoren van ERK-niveaus in de bullet points van de doelformuleringen opgenomen. Bijvoorbeeld *vertrouwd*, *alledaags*, *eenvoudig*. De respondenten gaven aan dat deze indicatoren onduidelijk waren (wat is dan

zeer eenvoudig?). Ook gaf men aan dat ze niet passen bij een ambitieus curriculum.

Om de koppeling met de ERK-niveaus te borgen, is het echter wel nodig om globale indicatoren van ERK-niveaus in de bullet points op te nemen. Vandaar dat deze bullet points behouden zijn in de definitieve conceptversie. Het belang van deze bullet points wordt ook benadrukt in de karakteristiek. Om de ERK-niveaus te kunnen duiden en te kunnen gebruiken, is het nodig om verschillende curriculumdocumenten in samenhang te gebruiken: de karakteristiek en de kerndoelen, de examenprogramma's en de voorbeeldmatige uitwerkingen in de vorm van 'te denken valt aan', leerlijnen en Taalprofielen.

(<https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/erk/gedeeld/taalprofielen/>). Het belang van het gebruiken van de verschillende curriculumdocumenten in samenhang is ook benadrukt in de karakteristiek.

- **Taalbewustzijn.** De respondenten gaven aan dat het kerndoel over taalbewustzijn onduidelijk was, bijvoorbeeld op het gebied van focus en omvang van het begrip, formuleringen en gebruikte concepten. Op basis van de feedback zijn de doelen aangescherpt. Er is nu benadrukt dat de doelen in dienst staan van het leren van de doeltalen, bijvoorbeeld Engels of Frans. Complexe terminologie is verwijderd of vervangen. Er is extra focus aangebracht door de bullet point te verwijderen over het benoemen van overeenkomsten en verschillen tussen verschillende talen. Dit aspect zit deels impliciet in de bullet over het inzetten van de eigen meertalige repertoire om een andere taal te leren. Daarnaast komt deze leerinhoud voor alle leerlingen expliciet aan de orde in de bovenbouw bij Engels eindterm 9.
- **Meertaligheid.** Een aantal respondenten vroeg zich af of de bullet point rond meertaligheid wel geschikt is voor **alle** leerlingen. In de onderwijspraktijk wordt het concept meertaligheid soms gebruikt om te verwijzen naar leerlingen voor wie Nederlands een vreemde of tweede taal is ("meertalige leerlingen"). In deze context is dat niet zo. In het kerndoel over taalbewustzijn en in de karakteristiek is extra benadrukt dat alle leerlingen hun eigen meertalige repertoire hebben. Zo sluiten we ook aan bij de manier waarop het concept meertaligheid in de definitieve conceptkerndoelen Nederlands wordt gehanteerd. Het kerndoel beoogt dat alle leerlingen hun eigen meertalige repertoire inzetten bij het leren van de doeltaal. In het leergebied moderne vreemde talen leren **alle** leerlingen een of meer talen en breiden **alle** leerlingen hun eigen meertalige repertoire uit. In de definitieve conceptkerndoelen Nederlands wordt het begrip talig repertoire gehanteerd, in de conceptkerndoelen moderne vreemde talen

gebruiken we meertalig repertoire. De omschrijving van beide begrippen is exact hetzelfde. Het verschil in benaming heeft te maken met verschillende vaktradities. Meertaligheid is een kernconcept in het leergebied moderne vreemde talen, zie bijvoorbeeld het ERK (Council of Europe, 2020).

- **Cultuurbewustzijn.** De respondenten gaven aan dat de kerndoelen op het gebied van cultuurbewustzijn onduidelijk waren. De onduidelijkheid betrof verschillende aspecten: onduidelijke formulering, overlap, onduidelijkheid over de gebruikte concepten en vragen over haalbaarheid in de lespraktijk. Op basis van de feedback is er een sterkere focus aangebracht door bijvoorbeeld het verwijderen van overlap en het gebruiken van heldere formuleringen. Kerndoelen 36B (Engels) en 39B (MVT) richten zich nu op de kenniscomponent van cultuur en kerndoelen 36C (Engels) en 39C (MVT) op de toepassing. Om de haalbaarheid van interculturele communicatieve ervaringen voor leerlingen te vergroten, is het woord fictieve toegevoegd. Het is immers niet voor alle scholen mogelijk om voor alle moderne vreemde taalvakken een online uitwisseling te organiseren in de onderbouw of een uitwisselingsreis naar het buitenland te maken. De nieuwe formulering biedt ruimte aan zowel fictieve als niet fictieve interculturele communicatieve ervaringen. Deze mogelijkheden worden wel verder uitgewerkt in 'te denken valt aan' en in de leerlijnen.
- **Maatschappelijke thema's.** De specifieke bullet point over het benoemen van maatschappelijke thema's riep veel vragen op bij de respondenten. Er is gekozen om deze bullet point weg te laten. Het onderwerp komt in de andere kerndoelen ook al aan bod. Het belang van een breed aanbod aan maatschappelijke onderwerpen wordt onderstreept in het doel over rijke ervaringen met taal, waar maatschappelijke thema's onder vallen. Ook wordt er in de communicatiedoelen consequent verwezen naar fictie- en non-fictieteksten, waarin maatschappelijke thema's ook aan bod kunnen komen.
- **Gebruik van de doeltaal.** Een aantal respondenten stelde de vraag of leerlingen iets in de doeltaal moesten kunnen doen. Het is in de communicatie rond de kerndoelen van belang om steeds helder onderscheid te maken tussen doel en didactische richtlijnen. De kerndoelen bevatten geen didactische richtlijnen. In een aantal gevallen wordt daarom niet gespecificeerd "in welke taal het moet". Voor de doelen in domein communicatie geldt een ERK-streefniveau in de doeltaal voor de desbetreffende vaardigheid. Bijvoorbeeld: *De leerling toont begrip van auditieve en audiovisuele teksten in de Franse taal.* Voor Frans geldt hier ERK-niveau A1/A2. Dat betekent dat leerlingen Franse leesteksten op A1/A2 moeten kunnen lezen. De manier waarop leerlingen laten zien dat ze de

Franse leestekst hebben begrepen (begrip tonen) is didactiek. Leraren maken hier keuzes die passen bij hun leerlingen. De leerlingen kunnen bijvoorbeeld de tekst in het Nederlands of Frans samenvatten afhankelijk van hun productieve taalvaardigheidsniveau dat doorgaans lager ligt dan hun receptieve taalvaardigheidsniveau (dit reflecteert ook in de receptieve vaardigheidsniveaus). Of ze kunnen de inhoud van de tekst bijvoorbeeld natekenen of naspelen, of antwoorden aankruisen op een meerkeuzevraag. Het kerndoel biedt leraren ruimte om passende keuzes te maken en zo hun leerlingen in staat stellen om het doel te behalen. Om dezelfde reden bieden de doelen in domein taal- en cultuurbewustzijn geen didactische richtlijnen rond het gebruik van de doeltaal of andere talen. Zo kunnen leraren bijvoorbeeld kiezen of ze leesteksten of videofragmenten over culturele onderwerpen aanbieden in de doeltaal, in een Nederlandse vertaling of in een andere taal (zie gebruik van Engelstalige bronnen bij het vak Chinees). Ook kunnen ze bijvoorbeeld kiezen of leerlingen in de doeltaal, in het Nederlands of in een andere taal met die bronnen aan de slag gaan.

Verwerken feedback

Op basis van de feedback uit de fase van beproeven is een analyseproces gestart waarbij aan de hand van een wegingskader alle opgehaalde feedback zorgvuldig gestructureerd is. Op basis van de uitkomsten van deze analyse is de inhoud van de initiële kerndoelen waar nodig en gewenst aangepast of verhelderd. De afwegingen en beoogde aanpassingen zijn gedeeld en besproken met het kerndoelenteam en met de advieskring. Dit alles heeft geresulteerd in de definitieve conceptkerndoelen moderne vreemde talen (versie 2025).

In paragraaf 2.4.1 gaan we per doelzin en uitwerking uitgebreider in op de feedback uit de fase van beproeven en wat daarmee is gedaan.

Kerndoelenteam en advieskring

In het najaar van 2025 vond een laatste sessie plaats met de oud-leden van het kerndoelenteam en de advieskring, waarin hun expertise werd geraadpleegd over de aanpassingen die zijn gedaan op basis van de feedback van scholen en de aanvullende opdracht van OCW. Tijdens deze bijeenkomst gaven zij aan tevreden te zijn over hoe de ontvangen feedback en de aanvullende opdracht is verwerkt.

Nadere afstemming met andere leergebieden

Tijdens de ontwikkelfase is meerdere malen overlegd met de kerndoelenteams en curriculumexperts van de verschillende leergebieden. De kerndoelenteams bekeken elkaars tussenproducten en bespraken onder andere de raamwerken, ordeningen, uitdagingen en dilemma's. Daarnaast keken ze naar logische

samenhangen tussen de leergebieden en hoe die een plek kunnen krijgen in de kerndoelen, de karakteristieken en de toelichtingen.

In de fase van beproeven heeft deze afstemming opnieuw plaatsgevonden. Deze afstemmingen leidden tot aanpassing in de formulering van het onderdeel samenhang in de karakteristiek en aanscherpingen in de doelformuleringen. Daarnaast zijn de begrippen in de begrippenlijst over de leergebieden heen afgestemd, zodat de begrippen consistent en bruikbaar zijn bij verschillende leergebieden.

1.4 Herziene versie 2025

1.4.1 Aanvullende opdracht

Op 16 oktober 2024 werd door de Vaste Kamercommissie Onderwijs een debat gevoerd over het curriculum. Het Regeerakkoord (Kabinet Schoof) speelde een belangrijke rol in dit debat. Hierin staat dat de curriculumherziening door moet gaan, maar dat het aantal kerndoelen fors moet verminderen. Ondanks vele vragen en reacties vanuit het veld hield het Kabinet vast aan het besluit om concrete invulling te geven aan het hoofdlijnenakkoord. Op 26 november 2024 werd [een motie](#) ingediend, die met een meerderheid is aangenomen. Het ministerie van OCW heeft SLO vervolgens in november 2024 een [aanvullende opdracht](#) gegeven.

De aanvullende opdracht van OCW is verwerkt in de definitieve conceptkerndoelen, versie 2025: we hebben een extra stap gezet om de kerndoelen meer in samenhang te presenteren, waarbij er een goede focus ligt op het versterken van lezen, schrijven en rekenen. Het aantal kerndoelen is verminderd, en de gewenste concrete uitwerking is behouden.

In deze paragraaf lichten we de wijzigingen toe tussen de conceptkerndoelen (versie 2024) en de definitieve conceptkerndoelen (versie 2025).

Een nieuwe formulering van kerndoelen

In de conceptkerndoelen (versie 2024) zijn de leergebieden onderverdeeld in domeinen met bijbehorende kerndoelen. De kerndoelen zijn concreter geformuleerd dan voorheen, wat heeft geleid tot een toename in aantal. In de aanvullende opdracht is gesteld dat het aantal kerndoelen moet verminderen. Daarom hebben we de initiële kerndoelen binnen een leergebied geclusterd. Elk cluster heeft een overkoepelende kernzin gekregen met daaronder één tot maximaal vier initiële kerndoelen als uitwerking. Dit geheel wordt wettelijk verankerd, zodat de gewenste concrete formulering van de kerndoelen (zie paragraaf 1.2.1 en 1.2.2) blijft bestaan.

Bij het formuleren en herordenen van de kerndoelen keken we ook naar naar het bevorderen van samenhang en het voorkomen van redundantie, om de overladenheid binnen het beoogde curriculum terug te dringen.

1.4.2 Algemene uitgangspunten voor clustering moderne vreemde talen

De kerndoelen moderne vreemde talen zijn conform de aanvullende opdracht van OCW geclusterd tot een kleiner aantal doelen. Het doel van het clusteren van de kerndoelen was enerzijds een duidelijker focus te laten zien op lezen, schrijven en rekenen, en anderzijds behoud van de door het onderwijsveld gewenste concrete formulering van de doelzinnen en de uitwerkingen. Om die reden zijn de sets kerndoelen teruggebracht tot twee kerndoelen Engels voor po/so, drie kerndoelen Engels voor de onderbouw v(s)o en drie kerndoelen MVT voor de onderbouw v(s)o. Bij het clusteren zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De clustering is gebaseerd op thematische en inhoudelijke samenhang van de initiële kerndoelen. Hiervoor is ook gekeken naar de clustering van de conceptkerndoelen in de leerlijnen (in ontwikkeling).
- De clusters zijn samengesteld met de initiële kerndoelen uit hetzelfde domein, zodat de domeinindeling - zoals ontwikkeld bij de conceptkerndoelen - gehandhaafd blijft.
- De clustering is afgestemd met de conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen, zodat de afgestemde doorlopende leerlijn gehandhaafd en zichtbaar blijft.
- De clustering is afgestemd met andere leergebieden voor consistentie en samenhang. Dit draagt bij aan een eenduidige terminologie binnen het curriculum.
- Waar nodig is rekening gehouden met eerder gegeven feedback vanuit de advieskring en de onderwijspraktijk om draagvlak te waarborgen.

1.4.3 Overwegingen bij indeling clusters

In deze paragraaf zijn korte toelichtingen opgenomen die een rol hebben gespeeld bij de totstandkoming van de kerndoelen. In hoofdstuk 2 worden de inhoudelijke toelichtingen op de kerndoelen onderbouwd, maar om de opbouw en de nummering van de kerndoelen te begrijpen lichten we allereerst de clusters van kerndoelen toe.

Het raamwerk van de initiële set conceptkerndoelen van het leergebied MVT (versie 2024) bevatte twee domeinen: communicatie en taal—en cultuurbewustzijn. In de conceptversie uit 2024 bevatte het domein

communicatie voor het v(s)o zeven kerndoelen. Een kerndoel met daaronder zeven doelzinnen was vanuit de architectuur niet gewenst. Om deze reden bevat het domein *communicatie* voor de definitieve conceptkerndoelen Engels en MVT voor v(s)o twee kerndoelen. Één kerndoel betreft het gebruik van de doeltaal in rijke en betekenisvolle contexten. De doelzinnen die onder deze kernzin vallen zijn niet gekoppeld aan ERK-niveaus.

De andere kernzin betreft communicatie in de doeltaal en omvat de taalvaardigheidsdoelen die wel gekoppeld zijn aan ERK-niveaus.

Het derde kerndoel bevat de doelzinnen die betrekking hebben op taal- en cultuurbewustzijn. In de tabellen 3 en 4 staat het overzicht van de nieuwe indeling:

Overzicht van kerndoelen moderne vreemde talen			
Primair onderwijs Speciaal onderwijs Engels		Voortgezet onderwijs Voortgezet speciaal onderwijs Engels	
Domein: communicatie			
		34	De leerling gebruikt de Engelse taal in rijke en betekenisvolle contexten. A. Ervaringen met rijk taalaanbod B. Creatieve expressie C. Doelgerichte informatieverwerking
33	De leerling communiceert in het Engels. A. Kijk-, luister- en leesvaardigheid B. Mondelinge communicatie C. Schriftelijke communicatie.	35	De leerling communiceert in het Engels. A. Kijk- en luistervaardigheid B. Leesvaardigheid C. Mondelinge communicatie D. Schriftelijke communicatie
Domein: taal- en cultuurbewustzijn			
34	De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de Engelse taal. A. Taalleerproces en meertaligheid B. Interculturele communicatieve competentie	36	De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de Engelse taal. A. Taalleerproces en meertaligheid B. Culturele aspecten en culturele diversiteit C. Interculturele communicatieve competentie

Tabel 3: Indeling kerndoelen Engels po/so en Engels v(s)o

Overzicht van kerndoelen moderne vreemde talen	
Voortgezet onderwijs Voortgezet speciaal onderwijs MVT: Duits, Frans, Italiaans, Spaans	
Domein: communicatie	
37	De leerling gebruikt de [...] taal in rijke en betekenisvolle contexten. A. Ervaringen met rijk taalaanbod B. Creatieve expressie C. Aanvulling havo-vwo: doelgerichte informatieverwerking (havo-vwo)
38	De leerling communiceert in de [...] taal. A. Kijk- en luistervaardigheid B. Leesvaardigheid C. Mondelinge communicatie D. Schriftelijke communicatie
Domein: taal- en cultuurbewustzijn	
39	De leerling ontwikkelt zich als taal- en cultuurbewuste gebruiker van de [...] taal. A. Taalleerproces en meertaligheid B. Culturele aspecten en culturele diversiteit C. Interculturele communicatieve competentie

Tabel 4: indeling kerndoelen MVT v(s)o

1.4.4 Aanpassingen in formulering van de conceptkerndoelen

Tijdens het uitvoeren van de aanvullende opdracht zijn ook kleine wijzigingen aangebracht in de formulering van de doelzinnen en/of uitwerkingen van de initiële kerndoelen (versie 2024). De wijzigingen komen logisch voort uit de feedback die is opgehaald tijdens de fase van beproeven (zie paragraaf 1.3.7.) Deze wijzigingen zijn hieronder toegelicht.

Set po/so Engels

- **Communicatie:** De indicatoren van ERK-niveaus in de bullet points van de kerndoelen 34A, B en C zijn aangescherpt en beter uitgelijnd met de corresponderende kerndoelen in het vo.
- **Taal- en cultuurbewustzijn:** Beide doelen zijn compacter en duidelijker verwoord om meer richting te bieden. Ook is er duidelijker verwoord dat het gaat om taal- en cultuurbewustzijn in het kader van het leren van Engels. Zie voor een nadere inhoudelijke toelichting paragraaf 1.3.7.

Set v(s)o Engels

- **Aanbodsdoel:** De set Engels v(s)o had in de initiële versie (2024) een aanbodsdoel "rijk taalaanbod". In de fase van beproeven is als gevolg van de

aanvullende opdracht besloten om het aanbodsdoel van Engels te laten vervallen. In plaats daarvan is het doel 'rijke ervaringen met taal' opgenomen. Dit is hetzelfde als het doel 'rijke ervaringen met taal' in de set van MVT. Een soortgelijk doel is ook opgenomen in de bovenbouw vo.

Set v(s)o Engels en MVT

- **Creatieve expressie:** In de initiële set werd het handelingswerkwoord "experimenteren" gebruikt in de doelformulering. Op basis van feedback en in lijn met de conceptkerndoelen Nederlands en de conceptexamenprogramma's MVT is gekozen voor het handelingswerkwoord *gebruiken*. Ook zijn de bullet points in dit doel compacter en duidelijker verwoord op basis van feedback uit de fase van beproeven.
- **Communicatie:** De indicatoren van ERK-niveaus in de bullet points van de kerndoelen 35A, B, C en D (Engels) en 38A, B, C en D (MVT) zijn aangescherpt en beter uitgelijnd met de corresponderende kerndoelen in het po en de corresponderende eindtermen.
- **Fictie en non-fictie:** De termen fictie en non-fictie zijn uit de doelformulering gehaald en in de bullet points geplaatst. Op deze manier is de doelformulering beter leesbaar.
- **Handelingswerkwoorden:** De bullet points van de doelformuleringen in het domein communicatie zijn aangescherpt. Dubbelingen, overlap en onduidelijkheden zijn verwijderd. Ook zijn er wijzigingen aangebracht om een zo consistent mogelijke opbouw in de bullet points te realiseren tussen de verschillende taalvaardigheden. Dit heeft in een aantal gevallen geleid tot de keuze voor een handelingswerkwoord of het toevoegen van een extra handelingswerkwoord. Bijvoorbeeld *inzetten* en *uitbreiden*.
- **Taal- en cultuurbewustzijn:** Beide doelen zijn compacter en duidelijker verwoord om meer richting te bieden. Ook is duidelijker gemaakt dat het gaat om taal- en cultuurbewustzijn in het kader van het leren van de doeltaal. De twee doelen voor cultuurbewustzijn zijn duidelijker onderscheiden: kerndoelen 36B (Engels) en 39B (MVT) richten zich op de kenniscomponent van cultuur en kerndoelen 36C (Engels) en 39C (MVT) op de toepassing. De bullet point over het benoemen van maatschappelijke thema's is verwijderd omdat het te veel verwarring oproep en ook al deel uitmaakte van andere doelen. Het begrip 'cultuurgebonden' in de doelformulering is vervangen door 'culturele', om een breder perspectief op cultuur te benadrukken.

De **begrippenlijst** is aangepast om de beschrijvingen beter af te stemmen op andere leergebieden en om begrippen nauwkeuriger te duiden in relatie tot de concepteindtermen die gespecificeerd worden in de syllabi. De volgende begrippen zijn aangepast in samenhang met de andere leergebieden en met de

conceptexamenprogramma's moderne vreemde talen en Nederlands:
communicatief doel, creativiteit, cultuurbewustzijn en culturele diversiteit.

Tot slot zijn ook in de **kenmerkendheid** aanpassingen gedaan. De aanpassingen voor de talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks hebben ook geleid tot aanpassingen in de kenmerkendheid (zie paragraaf 1.2.2). Ook is de doorlopende leerlijn naar de bovenbouw duidelijker verwoord, evenals de samenhang met de kerndoelen van de overige leergebieden. De overige aanpassingen zijn redactioneel, zoals het verduidelijken van formuleringen en het verwijderen van overlap.

2. Inhoudelijke toelichting

In dit hoofdstuk lichten we de inhoudelijke keuzes toe die ten grondslag liggen aan de kerndoelen. Eerst gaan we in op de specifieke uitdagingen voor het leergebied moderne vreemde talen. Vervolgens gaan we in op de karakteristiek, het raamwerk en de kerndoelen. Per onderdeel geven we een toelichting op de keuzes van het kerndoelenteam, de belangrijkste discussies daarbij en hoe er is omgegaan met feedback uit de ontwikkelfase en de fase van beproeven en welke bronnen daarbij betrokken zijn. In de toelichting betrekken we ook kwaliteitscriteria uit de werkopdracht van OCW.

2.1 Specifieke uitdagingen actualisatie kerndoelen moderne vreemde talen

De behoefte om de kerndoelen te actualiseren komt voort uit verschillende maatschappelijke en curriculaire ontwikkelingen. Deze zijn uitgebreid beschreven in de Startnotitie kerndoelen moderne vreemde talen (SLO, 2023), die als uitgangspunt voor het actualisatieproces is genomen.

2.1.1 Maatschappelijke uitdagingen

- **Meertaligheid:** Meertaligheid is een gegeven in de Nederlandse samenleving en in het onderwijs (KNAW, 2018; Peters, 2021). Het erkennen en benutten van de meertaligheid van leerlingen en de talige diversiteit in de klas ondersteunt ook het leren van andere talen (Agirdag, 2020; Duarte & Günther, 2018; Hajer & Spee, 2017). Aandacht voor de meertaligheid draagt bij aan een inclusief curriculum en bevordert kansengelijkheid.
- **Kansengelijkheid:** SLO onderscheidt vier manieren om kansengelijkheid op het niveau van het curriculum te stimuleren: compenseren en waarderen, achterstanden inlopen of voorkomen, ambitieuze doelen stellen en bewust omgaan met differentiatie (2022). Positieve aandacht voor de meertaligheid van leerlingen vergroot het zelfvertrouwen van leerlingen, wat gerelateerd is aan 'compenseren en waarderen'. Het benutten van meertaligheid van leerlingen heeft een positief effect op schoolsucces (Duarte & Günther, 2018; Hajer & Spee, 2017). Dit is gerelateerd aan 'achterstanden inlopen of voorkomen', 'ambitieuze doelen stellen' en 'bewust omgaan met differentiatie'. Het ERK kan kansengelijkheid bevorderen op curriculumniveau, bijvoorbeeld op het gebied van ambitieuze doelen, maatwerk en differentiatie (Fasoglio et al., 2022).

- **Internationalisering, mobiliteit, digitale communicatie:** Communiceren in een internationale context is steeds vaker een noodzaak voor deelname aan vervolgonderwijs, de maatschappij en de arbeidsmarkt, zowel digitaal als fysiek (SLO, 2021). Leerlingen hebben digitaal en fysiek contact met mensen over de hele wereld en krijgen ze te maken met thema's die wereldwijd spelen, zoals klimaatverandering en ontwikkelingen binnen AI. Ook is de mobiliteit van wonen, werken, studie en handel binnen Europa sterk toegenomen, vooral bij mensen onder veertig (Europese Commissie, 2020). Het is daarom belangrijk dat leerlingen taal- en cultuurbewust kunnen communiceren in verschillende talen.

2.1.2 Curriculaire uitdagingen

- **Eenzijdige focus op afzonderlijke vaardigheden:** De kerndoelen po/so en onderbouw vo/vso uit 2006 zijn vaardigheidsgericht, met als gevolg een vaak eenzijdige focus op afzonderlijke vaardigheden en het technisch leren ervan. Het gaat dan bijvoorbeeld om leesvaardigheid, luistervaardigheid en spreken en gespreksvaardigheid. In de praktijk wordt er in de onderbouw vo daarnaast vaak ook sterk de nadruk gelegd op het verwerven van 'losse' woordenschat en grammatica (Benschop et al., 2021; Rouffet et al., 2023). Er is niet genoeg aandacht voor actief gebruik van de taal en het combineren van receptieve en productieve vaardigheden, terwijl dit juist de manier is waarop vreemde talen in het dagelijks leven worden gebruikt.
- **Geen inhouden op het gebied van taal- en cultuurbewustzijn:** De kerndoelen po/so en onderbouw vo/vso uit 2006 bevatten geen elementen op het gebied van taal- en cultuurbewustzijn. Om leerlingen te leren communiceren in vreemde talen is het echter van belang om vaardigheden en inhouden te integreren (Curriculum.nu, 2019; Meesterschapsteam MVT, 2022). Hiervoor zijn in aanvulling op de vaardigheden ook inhouden nodig, zoals interculturele competentie, meertaligheid, lingua franca en aandacht cultuur in de brede zin van het woord bijvoorbeeld literatuur en film).
- **Geen ruimte voor verschillen tussen talen in het vo:** De kerndoelen vo/vso uit 2006 hebben alleen betrekking op Engels. De overige MVT moeten de kerndoelen Engels gebruiken. Waar Engels voortbouwt op kennis vanuit het po, beginnen de MVT zonder die voorkennis vanuit het po. Ook zijn er grote verschillen tussen leerlingen onderling in beheersingsniveaus, bijvoorbeeld door buitenschools taalcontact of omdat ze een bepaalde taal als thuistaal hebben. Dit vraagt om ruimte voor differentiatie, zodat leerlingen zich op hun eigen niveau kunnen ontwikkelen. Daarnaast geldt vooral voor Engels dat deze taal tegenwoordig wereldwijd als lingua franca fungeert. Dit vraagt om kerndoelen die recht doen aan die functie (SLO, 2018; 2021). Om de verschillen inzichtelijk te maken zijn er naast de kerndoelen voor Engels

aparte kerndoelen nodig voor de andere MVT, die ook een indicatie van beheersing geven.

- **Gebrek aan doorlopende leerlijnen.** De doorlopende leerlijn po–onderbouw vo Engels is in de praktijk lastig vorm te geven (De Kraay, 2016). Leerlingen stromen met uiteenlopende beheersingsniveaus Engels de onderbouw vo binnen (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Er is gebrek aan een doorlopende leerlijn van de onderbouw naar de bovenbouw vo. De kerndoelen en eindtermen zijn niet voldoende op elkaar afgestemd, zodat het voor docenten lastig is om een doorlopende leerlijn te creëren (SLO, 2021). Er moet dus meer afstemming komen tussen de kerndoelen po, so en onderbouw v(s)o en tussen de kerndoelen onderbouw vo en de eindtermen.
- **Ontbreken van beheersingsniveaus:** De kerndoelen po en onderbouw vo uit 2006 bevatten geen beheersingscomponent. De verankering van het ERK maakt het mogelijk om beheersingsniveaus voor de talen aan het eind van het po en de onderbouw vo inzichtelijk te maken. Dit bevordert ook de doorlopende leerlijn naar de bovenbouw en de doorstroom tussen sectoren. Het verheldert daarnaast de doelen voor leerlingen die een moderne vreemde taal in de onderbouw afronden: hiervan gaat naar verwachting een motiverende werking uit (Vakvereniging Levende Talen, 2017; Visiegroep Buurtalen, z.d.).

2.2 Toelichting op de karakteristiek

De karakteristiek benadrukt het belang van het leren van moderne vreemde talen voor alle leerlingen. Zo worden ze voorbereid op de bovenbouw, op studie vervolgopleiding en beroep en op deelname aan de maatschappij. Leerlingen leren hoe ze, vertrekkend vanuit hun eigen taalvaardigheid, met zelfvertrouwen kunnen communiceren in vreemde talen. In de karakteristiek wordt ook de koppeling van de taalvaardigheden aan de ERK-niveaus beschreven. Om met zelfvertrouwen te kunnen communiceren is er, naast aandacht voor taalvaardigheid, ook aandacht voor taalbewustzijn en cultuurbewustzijn. De karakteristiek licht toe hoe deze domeinen in een doorlopende leerlijn van de kerndoelen naar de examenprogramma's worden vormgegeven. Ook wordt er beschreven hoe het leergebied moderne vreemde talen samenhangt met de andere leergebieden.

2.2.1 Doeldomeinen

Het funderend onderwijs beoogt een breed onderwijsaanbod voor alle leerlingen. Dat brede aanbod wordt onder andere geborgd door aandacht voor de drie doeldomeinen van onderwijs: kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming (Ağirdağ et al., 2021). In de karakteristiek is beschreven hoe het leergebied moderne vreemde talen bijdraagt aan die doeldomeinen, zoals beschreven in de

rationale van het funderend onderwijs (Ministerie van OCW, 2021). Belangrijk is om te realiseren dat kerndoelen vaak bijdragen aan meerdere doeldomeinen tegelijk en dat de doeldomeinen niet geheel te scheiden zijn. Hieronder wordt desalniettemin de bijdrage van leergebied moderne vreemde talen aan de afzonderlijke doeldomeinen beschreven.

Ten aanzien van *kwalificatie* stelt de rationale: *"Het onderwijs heeft de opdracht om leerlingen te onderwijzen in basiskennis en -vaardigheden waarmee alle leerlingen hun potentieel kunnen realiseren, en die ze nodig hebben voor toekomstige studies en de uitoefening van toekomstige beroepen."* Voor het leergebied moderne vreemde talen betekent dit dat leerlingen:

- met vertrouwen leren communiceren in de doeltaal;
- hun taalleervaardigheden ontwikkelen;
- kennis opdoen over andere culturen en het concept lingua franca.

Ten aanzien van *socialisatie* stelt de rationale: *"Het onderwijs heeft de opdracht om leerlingen bekend te maken en te verbinden met culturen, tradities en praktijken in de samenleving, waaronder democratische normen en waarden."* Voor het leergebied moderne vreemde talen betekent dit dat leerlingen leren omgaan met mensen van verschillende culturen, daarbij rekening houdend met verschillen tussen en binnen culturen.

Ten aanzien van *persoonsvorming* stelt de rationale: *"Het onderwijs heeft de opdracht om leerlingen ervaringen te bieden die aanzetten tot nadenken over henzelf als persoon in de wereld."* Voor het leergebied moderne vreemde talen betekent dit dat leerlingen inzicht krijgen in:

- hun eigen cultuur, zichzelf en hun plaats in de samenleving;
- hun eigen meertalige repertoire;
- hoe het is om zich uit te drukken in een andere taal – hoe het is om hun ervaringen, gevoelens, gedachten en ideeën te verwoorden in een taal die ze (doorgaans) nog niet volledig beheersen.

De drie doeldomeinen zijn met elkaar verbonden. Het is van belang dat leerlingen kennis opdoen (kwalificatie) om vervolgens om te leren communiceren met mensen uit andere landen en daarbij rekening te houden met culturele (socialisatie) verschillen, terwijl ze ook werken aan hun persoonsvorming. De focus ligt op kwalificatie, omdat de ontwikkeling van taalvaardigheden veel tijd in beslag neemt. Ook het opdoen van kennis over andere landen en culturen vraagt tijd.

2.2.2 Interne samenhang van het leergebied

De interne samenhang van het leergebied komt op verschillende manieren tot uiting in de set kerndoelen.

Ten eerste wordt in alle drie de sets gebruikgemaakt van dezelfde domeinen, te weten communicatie en taal- en cultuurbewustzijn. Dat betekent dat deze onderdelen zowel bij po Engels als bij onderbouw vo Engels en onderbouw vo MVT aan bod komen. Voor een nadere onderbouwing van deze domeinen verwijzen we naar de opbrengsten van Curriculum.nu (Curriculum.nu, 2019a; Curriculum.nu, 2019b), de startnotities van zowel de kerndoelen MVT (SLO, 2021) als de examenprogramma's MVT (SLO, 2023) en het toelichtingsdocument bij de conceptexamenprogramma's MVT (Fasoglio, Leunissen & Tammenga, 2024).

Ten tweede zijn deze domeinen niet los van elkaar te zien. Om leerlingen te leren taal- en cultuurbewust te communiceren is het van belang om deze domeinen in samenhang aan te bieden. Dit betekent bijvoorbeeld dat er bij het ontwikkelen van de taalvaardigheden niet alleen gebruikgemaakt kan worden van het ERK, maar ook van de inhoud van taalbewustzijn en cultuurbewustzijn. Het belang van samenhang wordt benadrukt in de karakteristiek van de kerndoelen MVT. Hiermee volgen de kerndoelen MVT de lijn van de kerndoelen Nederlands en de examenprogramma's MVT. Ook hier wordt het belang van samenhang tussen de verschillende domeinen benadrukt.

Ten derde zijn in de sets een deel van de doelen in domein communicatie gekoppeld aan het ERK, in een doorlopende leerlijn naar de examenprogramma's MVT (Fasoglio, Leunissen & Tammenga, 2024). Om de ERK-niveaus in de kerndoelen te kunnen duiden en te kunnen gebruiken is het nodig om verschillende curriculumdocumenten in samenhang te gebruiken: de karakteristiek en de kerndoelen, de examenprogramma's en de voorbeeldmatige uitwerkingen in de vorm van 'te denken valt aan', leerlijnen en Taalprofielen. De ERK-niveaus in de kerndoelen zijn in een aantal gevallen combinatieniveaus, bijvoorbeeld A1/A2. Om te bepalen op welk ERK-niveau het onderwijs voor bepaalde leerlingen zich het beste kan richten, is het noodzakelijk om ook rekening te houden met de eindtermen. Bijvoorbeeld: kerndoel 35C betreft mondelinge communicatie in het Engels. Voor dit kerndoel geldt een combinatieniveau ERK A1/A2. In de conceptexamenprogramma's staat dat voor vmbo-bb ERK-niveau A1 geldt voor spreken en gesprekken voeren. Leraren kunnen op basis van kerndoel 35C het onderwijs voor leerlingen die richting vmbo-bb gaan dus meer richten op A1. Voor vmbo-kb geldt in de concept-examenprogramma's A2 voor spreken en gesprekken voeren. Leraren kunnen op basis van kerndoel 35C het onderwijs voor leerlingen in de onderbouw van

vmbo-kb zo inrichten dat ze aan het einde van het vo A2-niveau hebben voor de desbetreffende vaardigheden. Zo bieden de combinatieniveaus in de kerndoelen, in combinatie met de corresponderende eindtermen, handvatten om passend onderwijs te ontwikkelen.

Verticale samenhang en differentiatie havo-vwo

Voor de sets Engels vo/vso en MVT vo/vso is gebruik gemaakt van de aanvulling havo-vwo. In deze paragraaf lichten we toe bij welke kerndoelen dit aan de orde is.

Domein communicatie: gebruik van de doeltaal in rijke en betekenisvolle contexten

In het vo doen leerlingen ervaring op met een rijk aanbod aan fictie en non-fictiebronnen. Daarnaast maken leerlingen in de onderbouw vo kennis met het creatief gebruiken van taal. Ze lezen en luisteren naar creatief taalgebruik in fictie en produceren zelf ook creatieve teksten. Bij Engels en voor havo-vwo ook bij Duits, Frans, Italiaans en Spaans verwerken leerlingen teksten in de doeltaal om doelgericht hun kennis uit te breiden. Voor MVT is het doel 'doelgerichte informatieverwerving' alleen voor havo-vwo. De inschatting is dat de ERK-niveaus van leerlingen in de eerste twee leerjaren nog onvoldoende toereikend zijn voor dit doel. Mochten leraren inschatten dat dit doel al wel geschikt is voor hun leerlingen, dan kunnen zij uiteraard gebruikmaken van het doel van Engels. Ook in de bovenbouw is er aandacht voor een rijk taalaanbod, het gebruiken van taal op een creatieve manier en bij de meeste talen ook voor doelgerichte informatieverwerving. Daarbij geldt voor alle talen dat er meer aandacht komt voor taalbewustzijn en cultuurbewustzijn, de mate waarop verschilt per taal, schoolsoort en leerweg en is zichtbaar in het aantal eindtermen voor de desbetreffende domeinen.

Domein communicatie: taalvaardigheden Engels

Kerndoelen 34A, B en C (Engels po) en kerndoelen 35A, B, C en D (Engels vo) hebben betrekking op de taalvaardigheden. In het po werken leerlingen voor kijk- en luistervaardigheid, leesvaardigheid, mondelinge communicatie en schriftelijke communicatie doorgaans toe naar ERK-niveau A1. In de onderbouw vo ligt het niveau voor de verschillende taalvaardigheden Engels doorgaans tussen ERK-niveaus A1 en A2. Aanvullend hierop ontwikkelen leerlingen in de onderbouw havo-vwo zich tot basisgebruikers van de taal en maken een start met ERK-niveau B1. Docenten kunnen zich verhouden tot de ERK-niveaus in de conceptexamenprogramma's om te weten op welk ERK-niveau ze zich kunnen richten in de onderbouw. Deze staan in de tabel hieronder.

MVT

Leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs volgen, afhankelijk van hun schoolsoort of leerweg, één of twee moderne vreemde talen en ontwikkelen zich daarbij als basisgebruiker. Voor Duits, Frans, Italiaans en Spaans bevinden de niveaus voor de verschillende taalvaardigheden zich aan het einde van de onderbouw vo doorgaans tussen ERK-niveau A1 en A2. Dit geldt ook voor de onderbouw havo-vwo.

Voor de talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks gelden de kerndoelen uit domein A van het po. De ERK-niveaus liggen doorgaans tussen ERK-niveau pre-A1 en A1, ook voor de onderbouw havo-vwo. Daarnaast gelden de kerndoelen van de set MVT voor domein BC taal- en cultuurbewustzijn.

Voor alle MVT geldt dat docenten zich kunnen verhouden tot de ERK-niveaus in de conceptexamenprogramma's om te weten op welk ERK-niveau ze zich kunnen richten in de onderbouw.

Overzicht ERK-niveaus in eindtermen

In tegenstelling tot de kerndoelen benoemen de concepteindtermen per taal per schoolsoort/leerweg welke ERK-niveaus er voor welke taalvaardigheden gelden. Een overzicht van de ERK niveaus per schoolsoort voor de verschillende talen vind je in de tabellen vijf tot en met zeven hieronder.

VMBO-BB					
	Mondelinge receptie	Schriftelijke receptie	Mondelinge productie	Mondelinge interactie	Schriftelijke communicatie
Engels	A2	A2	A1	A1	A2
Duits	A1	A1	A1	A1	nvt
Frans	A1	A1	A1	A1	nvt
Spaans	A1	A1	A1	A1	nvt
Arabisch	A1	A1	A1	A1	nvt
Turks	A1	A1	A1	A1	nvt

Tabel 5: VMBO-BB, ERK-niveaus per taal en taalvaardigheid

VMBO-KB					
	Mondelinge receptie	Schriftelijke receptie	Mondelinge productie	Mondelinge interactie	Schriftelijke communicatie
Engels	B1	A2	A2	A2	A2
Duits	A2	A2	A1	A1	A1
Frans	A2	A2	A1	A1	A1
Spaans	A2	A2	A1	A1	A1
Arabisch	A1	A1	A1	A1	A1
Turks	A1	A1	A1	A1	A1

Tabel 6: VMBO-KB, ERK-niveaus per taal en taalvaardigheid

VMBO-GL/TL					
	Mondelinge receptie	Schriftelijke receptie	Mondelinge productie	Mondelinge interactie	Schriftelijke communicatie
Engels	B1+	B1	B1	B1	B1
Duits	A2	A2	A2	A2	A2
Frans	A2	A2	A2	A2	A2
Spaans	A2	A2	A2	A2	A2
Arabisch	A2	A2	A2	A2	A1
Turks	A2	A2	A2	A1	A1

Tabel 7: VMBO-GL/TL, ERK-niveaus per taal en taalvaardigheid

HAVO					
	Mondelinge receptie	Schriftelijke receptie	Mondelinge productie	Mondelinge interactie	Schriftelijke communicatie
Engels	B2	B2	B2	B2	B1
Duits	B1	B1	B1	B1	A2+
Frans	B1	B1	A2+	A2+	A2+
Spaans	B1	B1	A2+	A2+	A2+
Arabisch	A2+	A2+	A2+	A2+	A2+
Chinees	A1	A1	A1	A1	A1 (digitaal en handmatig karakters)
Italiaans	B1	B1	A2+	A2+	A2+
Russisch	A2	A2	A2	A2	A2
Turks	A2+	A2+	A2+	A2	A2

Tabel 6: HAVO, ERK-niveaus per taal en taalvaardigheid

VWO					
	Mondelinge receptie	Schriftelijke receptie	Mondelinge productie	Mondelinge interactie	Schriftelijke communicatie
Engels	C1	C1	C1	B2+	B2
Duits	B2	B2	B2	B1+	B1
Frans	B2	B2	B1	B1	B1
Spaans	B2	B2	B1	B1	B1
Arabisch	B1	B1	B1	A2+	A2+
Chinees	A2	A2	A2	A2	A2 (digitaal) A1 (handmatig karakters)
Italiaans	B2	B2	B1	B1	B1
Russisch	A2	B1	A2	A2+	A2+
Turks	B1	B1	B1	A2+	A2+

Tabel 7: VWO, ERK-niveaus per taal en taalvaardigheid

Domein taal- en cultuurbewustzijn

Naast hun taalontwikkeling maken leerlingen zowel in het po als in de onderbouw vo binnen het domein taal- en cultuurbewustzijn kennis met meertaligheid, taalleerstrategieën en de culturen van mensen die de doeltaal spreken

Taalbewustzijn

In het po maken leerlingen een begin met taalleervaardigheden, het inzetten van digitale middelen om talen te leren en het verkennen en inzetten van het eigen meertalige repertoire. In de onderbouw vo breiden leerlingen deze kennis uit in de context van de doeltaal en ook passend bij het ERK-niveau dat ze hebben. Daarnaast komt er een onderdeel van taalbewustzijn bij, namelijk het verkennen van de eigen interesses met betrekking tot het leren van de doeltalen.

Cultuurbewustzijn

In het po maken leerlingen kennis met culturele aspecten van doeltaalgebieden en doeltaalsprekers. Ze verkennen waar, door wie en in welke context de doeltaal wordt gebruikt. Ook leren ze over verschillen tussen culturen en doen ze ervaring op met het communiceren in de doeltaal. In de onderbouw vo breidt de kennis over de doeltaalsprekers en doeltaalculturen zich uit. Voor zowel po als vo is het aspect van de lingua franca belangrijk: het gebruik van de doeltalen als gemeenschappelijk communicatiemiddel tussen mensen met verschillende thuistalen. Ook is er meer aandacht voor non-fictie en fictie. De

communicatie verdiept zich, er is bijvoorbeeld aandacht voor respectvol handelen in een interculturele context. Leerlingen doen ervaring op met het omgaan met mensen uit verschillende culturen in fictieve settings en doen werken zo aan hun interculturele communicatieve competentie.

Doorstroom naar bovenbouw vmbo en naar bovenbouw havo-vwo

Om samenhang te creëren met de bovenbouw is er gekozen voor een gemeenschappelijke architectuur: de domeinen communicatie, taalbewustzijn en cultuurbewustzijn staan centraal in beide contexten. Vanwege de ontwerpkaders zijn de domeinen taalbewustzijn en cultuurbewustzijn voor de kerndoelen samengevoegd tot het domein taal- en cultuurbewustzijn.

Daarnaast is de samenhang als volgt gecreëerd:

- De doelen in de domein A voor de onderbouw zijn -voor zover de context van de schoolsoort/leerweg dat toelaat- zoveel mogelijk hetzelfde.
- Wat betreft het ERK:
- De ERK-niveaus komen op dezelfde manier terug in de producten van de onderbouw en van de bovenbouw. In de karakteristieken staat welke ERK-niveaus gelden per taal.
- In de doelformulering bij 'Het gaat hierbij om...' kenmerken van ERK-niveaus beschreven in de een of meer bullets .
- Aanvullend voor de kerndoelen: in de doelformulering, worden bij 'Te denken valt aan...' zoveel mogelijk doelgroepspecifieke voorbeelden uitgewerkt. Hierbij is rekening gehouden met de leeftijd, de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling en de beleavingswereld van de leerlingepopulatie.
- Ook zijn de doelen voor taal- en cultuurbewustzijn in de onderbouw zo ingestoken dat ze voorbereiden op de eindtermen voor taal- en cultuurbewustzijn in de bovenbouw. In de bovenbouw zijn deze domeinen groter. Dit betekent dat er meer eindtermen zijn voor taal- en cultuurbewustzijn dan voor de kerndoelen.

Aanvulling havo-vwo

Domein A

Er is gedifferentieerd op de dimensie van taalvaardigheden in ERK-niveaus voor havo-vwo bij de volgende kerndoelen: *kijk- en luistervaardigheid*, *leesvaardigheid*, *mondelinge communicatie* en *schriftelijke communicatie*. Voor havo-vwo zijn hogere ERK-niveaus voor de taalvaardigheden nodig om de doorlopende leerlijn naar de bovenbouw te realiseren. De doelformulering is hetzelfde gebleven. Een aantal bullets bij 'het gaat hierbij om' wordt gebruikt om kenmerken van het ERK-niveau aan te duiden. Deze zijn gedifferentieerd voor havo-vwo. Ook is er gedifferentieerd in TDVA om de voorbeelden

passender te maken voor havo-vwo.

Verder is er gedifferentieerd op de dimensie van vaardigheden bij de kerndoelen *doelgerichte informatieverwerving* en *creatieve expressie*. De doelformulering is hetzelfde. Een aantal bullets bij HGHO wordt gebruikt om complexere vaardigheden aan te duiden. Deze zijn gedifferentieerd voor havo-vwo. Ook is er gedifferentieerd in 'te denken valt aan' (TDVA) om de voorbeelden passender te maken voor havo-vwo.

Domein BC

Bij de kerndoelen *taalleerproces en meertaligheid* en *interculturele communicatieve competentie* is er gedifferentieerd in TDVA om de voorbeelden passender te maken voor havo-vwo.

2.2.3 Externe samenhang van het leergebied

Het leergebied Nederlands heeft drie vergelijkbare domeinen: communicatie, taal en literatuur (SLO, 2023). Het domein taalbewustzijn bij MVT heeft veel overlap met het domein taal bij Nederlands. Het domein cultuurbewustzijn heeft veel raakvlakken met het domein literatuur bij Nederlands: de moderne vreemde talen geven in dit domein zowel aandacht aan fictie/creatieve teksten als aan culturele aspecten en interculturele ervaringen. Beide leergebieden bevatten het domein communicatie. Ook zijn er raakvlakken met de basisvaardigheden burgerschap (onder andere wereldburgerschap) en digitale geletterdheid (onder andere de invloed van artificial intelligence op het leren van talen). Ook is er samenhang met het leergebied kunst en cultuur op het vlak van creatieve vormen van taal, en met het leergebied mens en maatschappij, waar diverse aspecten aan bod komen die een rol spelen bij cultuur, zoals diversiteit en leefomgeving.

2.3 Toelichting op het raamwerk

De conceptkerndoelen van het leergebied moderne vreemde talen zijn verdeeld over de domeinen communicatie en taal- en cultuurbewustzijn (zie tabel 1). Voor een nadere onderbouwing van deze domeinen verwijzen we naar de opbrengsten van Curriculum.nu (Curriculum.nu, 2019a; Curriculum.nu, 2019b), de startnotities van zowel de kerndoelen MVT (SLO, 2021) als de examenprogramma's MVT (SLO, 2023) en het toelichtingsdocument bij de conceptexamenprogramma's MVT (Fasoglio, Leunissen & Tammenga, 2024). Voor alle sets kerndoelen ligt de focus op domein A - communicatie. Domein BC - taal- en cultuurbewustzijn is ondersteunend aan domein A. In de examenprogramma's is er een apart domein taalbewustzijn en een apart domein cultuurbewustzijn. Voor de kerndoelen zijn deze samengevoegd tot domein BC -

taal- en cultuurbewust. Dit vanwege de beperkte ontwerpruimte voor de kerndoelen en de keuze om de focus op domein communicatie te leggen.

ERK-niveaus

Conform het advies over de formalisatie van het ERK (Fasoglio, Moonen & Tammenga, 2022) zijn de beheersingsdoelen in domein A zijn gekoppeld aan ERK-niveaus (zie tabel 2). De ERK-niveaus zijn geformuleerd in nauwe afstemming tussen het kerndoelenteam en de vakvernieuwingscommissie van de examenprogramma's MVT. Hierbij is tevens gebruikgemaakt van de domeinbeschrijving Engels po (Moonen, 2023) en de verkenning ERK-niveaus in de bovenbouw vo (Groen & Trimbos, 2023). Ook is er afgestemd met de vakvernieuwingscommissie MVT (Fasoglio, Leunissen & Tammenga, 2024). Het overzicht van de ERK-niveaus per taal, leerweg/ schoolsoort in de eindtermen staat in paragraaf 2.2.2.

Kerndoelen Engels po, so en onderbouw v(s)o en havo-vwo in relatie tot ERK-niveaus

	Po/so	Onderbouw v(s)o	3 h/v
Kijk-, luister- en leesvaardigheid	A1		
Kijk- en luistervaardigheid		A1 / A2	A2+ / B1+
Leesvaardigheid		A1 / A2	A2+ / B1
Mondelinge communicatie (productie en interactie)	A1	A1 / A2	A2+ / B1
Schriftelijke communicatie (productie en interactie)	pre-A1 / A1	A1 / A2	A2+ / B1

Tabel 8: ERK-niveaus Engels po/so en Engels vo/vso. De kerndoelen voor Engels po/so gelden ook voor de talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks in de onderbouw vo/vso.

Kerdoelen MVT onderbouw v(s)o en aanvulling havo-vwo in relatie tot ERK-niveaus

	MVT onderbouw v(s)o Duits, Frans, Spaans, Italiaans	MVT aanvulling havo-vwo
Kijk- en luister-vaardigheid	A1 / A2	A2
Leesvaardigheid	A1 / A2	A2
Mondelinge communicatie (productie en interactie)	A1	A1 / A2
Schriftelijke communicatie (productie en interactie)	A1	A1 / A2

Tabel 9: ERK-niveaus MVT vo/vso

Aanvullende onderbouwing per set

Bij het vaststellen van de ERK-niveaus voor de kerndoelen Engels po/so is er een afweging gemaakt van de volgende aspecten:

- Het niveau voor de taalvaardigheden lees-, luister- en kijkvaardigheid en mondelinge communicatie is gekoppeld aan ERK A1. Schrijfvaardigheid is gekoppeld aan pre-A1-A1. Het betreft minimale niveaus die haalbaar worden geacht voor alle leerlingen binnen de ontwerpruimte. Ook sluiten deze niveaus aan bij de onderbouw v(s)o, waar voor het eind van leerjaar 2 ERK-niveaus A1-A2 zijn vastgesteld.
- In de doorlopende leerlijn po-onderbouw vo ontwikkelen en verdiepen leerlingen binnen ERK-niveau A1-A2 hun taalvaardigheden in samenhang met hun ontwikkeling op sociaal-emotioneel en cognitief gebied en hun beleavingswereld (Goodier & Szabo, 2019).
- Peilingsonderzoek (Inspectie van het Onderwijs, 2019) heeft gebruikgemaakt van een kleine set taaltaken die gekoppeld zijn aan ERK-niveaus. Dit onderzoek laat zien dat leerlingen eind groep 8 taalactiviteiten op bepaalde ERK-niveaus kunnen uitvoeren. Om te bepalen of leerlingen beschikken over een 'volledig' ERK-niveau is aanvullend onderzoek nodig, dat buiten het kader van het peilingsonderzoek valt. Het peilingsonderzoek laat zien dat het uitvoeren van taaltaken lees- en luistervaardigheid op A1 voor merendeel van

de leerlingen haalbaar is. Ongeveer een derde van de leerlingen kan op basis van de kerndoelen uit 2006 geen taaltaken voor gespreksvaardigheid op A1 uitvoeren. De geactualiseerde kerndoelen gaan uit van meer ontwerpruimte voor Engels po en bieden meer handvatten om spreek- en gespreksvaardigheid op niveau A1 te ontwikkelen. Voor schrijfvaardigheid zijn er geen gegevens bekend. Deze vaardigheid krijgt in de kerndoelen uit 2006 slechts zeer beperkt aandacht. (Voor een analyse van de kerndoelen Engels uit 2006 zie Moonen, 2023).

- In de huidige situatie kunnen scholen ervoor kiezen om vroeg vreemdetalenonderwijs (vvto) te geven. Vvto is Engels vanaf groep 1 en gaat uit van circa twee keer zoveel ontwerpruimte als de definitieve conceptkerndoelen. In de landelijke standaard vvto (Nuffic, 2023) is voor leerlingen met uitstroomprofiel vmbo voor alle taalvaardigheden A1 vastgesteld, met een differentiatie voor havo-vwo richting A2 en B1. Het is belangrijk om in de communicatie te blijven benadrukken dat er verschillen zijn tussen de definitieve conceptkerndoelen en vvto. De nieuwe kerndoelen Engels po gaan uit van een iets grotere ontwerpruimte ten opzichte van de set uit 2006. Vvto heeft echter een nog grotere ontwerpruimte en kan dus ambitieuzere doelen stellen dan de kerndoelen. Een vergelijkbare redenering geldt voor scholen met tweetalig primair onderwijs (tpo), die vanaf groep 1 tot maximaal 50 procent van de lessen aanbieden in het Engels.

Engels onderbouw v(s)o

Bij het vaststellen van de ERK-niveaus voor de kerndoelen onderbouw v(s)o Engels is er een afweging gemaakt van de volgende aspecten:

- De kerndoelen voor de set Engels onderbouw v(s)o bouwen voort op de kerndoelen van Engels po/so. In de doorlopende leerlijn po-onderbouw vo ontwikkelen en verdiepen leerlingen op ERK-niveau A1-A2 hun taalvaardigheden in samenhang met hun ontwikkeling op sociaal-emotioneel en cognitief gebied en hun belevingswereld (Goodier & Szabo, 2019).
- Voor het vaststellen van de ERK-niveaus is gebruikgemaakt van onderzoek naar niveaus taalvaardigheid in het Nederlandse vo. Een overzicht van dit onderzoek is te vinden in Fasoglio, Moonen & Tammenga (2022) en Groen & Trimbo (2023).
- Om de doorlopende leerlijn naar de bovenbouw havo-vwo te faciliteren zijn er aparte kerndoelen met hogere ERK-niveaus voor havo-vwo ontwikkeld.

MVT onderbouw v(s)o

Bij het vaststellen van de ERK-niveaus voor de kerndoelen onderbouw v(s)o MVT is er een afweging gemaakt van de volgende aspecten:

- Leerlingen hebben geen formele voorkennis vanuit het po (dit in tegenstelling tot Engels).
- De hoeveelheid ontwerpruimte die voor de MVT in de verschillende schoolsoorten is vastgesteld (SLO, 2022).
- De set kerndoelen MVT is toepasbaar op de talen Duits, Frans, Italiaans en, Spaans. De koppeling aan ERK-niveaus is tot stand gekomen op basis van een afweging van onderzoek (Fasoglio, Moonen & Tammenga (2022), Groen & Trimbo (2023)), gesprekken met belanghebbenden en vakverenigingen, afstemming met de examenprogramma's MVT en feedback van de advieskring.
- Voor de talen Arabisch, Chinees, Russisch en Turks gelden voor de taalvaardigheden de kerndoelen uit domein A van het po met de ERK-niveaus die daaraan gekoppeld zijn. Deze ERK-niveaus worden door experts passend geacht in relatie tot de ERK-niveaus in de eindtermen van deze talen. De ERK-niveaus die gekoppeld zijn aan de set MVT worden als te hoog ingeschat voor deze vier talen.

De MVT hebben de mogelijkheid om te verwijzen naar de kerndoelen van Engels. Dit kan nodig zijn voor leerlingen die een hoger ERK-niveau in een bepaalde taal hebben, bijvoorbeeld doordat ze taal als thuistaal hebben geleerd.

Feedback advieskring op de concept ERK-niveaus

In de derde adviesronde van het ontwikkeltraject in voorjaar 2024 gaf de advieskring aan dat de sets kerndoelen in het algemeen zowel ambitieus zijn als haalbaar en passend binnen de ontwerpruimte. Voor onderbouw vo Engels werd benoemd dat de ERK-niveaus voor de receptieve vaardigheden mogelijk aan de lage kant zijn. Voor MVT werd benadrukt dat het aantal lesuren voor de MVT in de praktijk behoorlijk onder druk staat. De balans tussen ambitie, haalbaarheid en ontwerpruimte in de vertaling van het landelijke curriculum naar het schoolcurriculum is een blijvend punt van aandacht voor de MVT.

Feedback fase van beproeven op de concept-ERK-niveaus

De feedback die is opgehaald tijdens de fase van beproeven had voornamelijk betrekking op de bullet points in de doelformulering waarin het ERK-niveau werd beschreven. Er kwam zeer weinig feedback op niveaus zelf. De 'ERK-bullet points' werden als onduidelijk beschouwd, bijvoorbeeld "*Wat betekent dan precies 'eenvoudig'?*" Ook werd opgemerkt dat de gebruikte terminologie (zeer eenvoudig, langzaam, beknopt en dergelijke) niet past bij een ambitieus MVT-curriculum, met name voor Engels. Om de koppeling met de ERK-niveaus te borgen is het echter wel nodig om globale indicatoren van ERK-niveaus in de bullet points op te nemen. Om de ERK-niveaus te kunnen duiden en gebruiken, is het nodig om verschillende curriculumdocumenten in samenhang te

gebruiken: de karakteristiek en de kerndoelen, de examenprogramma's en de voorbeeldmatige uitwerkingen in de vorm van 'te denken valt aan', leerlijnen en Taalprofielen. (<https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/erk/gedeeld/taalprofielen/>).

Het proces van periodieke herijking van zowel de kerndoelen als de examenprogramma's biedt ruimte om in kaart te brengen of de niveaus eventueel bijgesteld moeten worden.

2.4 Toelichting op de definitieve conceptkerndoelen

2.4.1 Keuzes in inhoud en opbouw

Er zijn drie sets kerndoelen: een set geldend voor po en twee sets voor de onderbouw vo, namelijk Engels en MVT inclusief een aanvulling havo-vwo. In de voorgaande paragrafen hebben we al een aantal kwaliteitseisen en keuzes met betrekking tot de kerndoelen genoemd. De overige keuzes volgen hieronder.

Mondelinge en schriftelijke communicatie

Het kerndoel mondelinge communicatie omvat zowel spreek- als gespreksvaardigheid. Het kerndoel schriftelijke communicatie omvat zowel schriftelijke interactie als schriftelijke productie. Er zijn een aantal redenen waarom interactie in één kerndoel geplaatst is en gekoppeld is aan een ERK-niveau:

- Voor de lagere ERK-niveaus is het verschil tussen productie en interactie kleiner dan bij de hogere niveaus, waardoor deze makkelijker gecombineerd kunnen worden in één doel.
- Het aantal te ontwikkelen kerndoelen is beperkt. Het combineren van productie en interactie in één doel maakt ruimte voor het formuleren van kerndoelen op andere inhoud.
- De doorlopende leerlijn naar de eindtermen wordt als volgt geborgd: het kerndoel mondelinge communicatie bereidt voor op twee eindtermen (eindterm 6 doelgericht spreken, eindterm 7 mondelinge interactie). Het kerndoel schriftelijke communicatie bereidt voor op de vergelijkbare eindterm 8 schriftelijke communicatie.

Doelgerichte informatieverwerving

Dit doel is toegevoegd ter bevordering van de integratie van taalvaardigheden. In het dagelijks leven worden taalvaardigheden vaak tegelijkertijd of in samenhang gebruikt. Je maakt bijvoorbeeld een verslag van een presentatie, of schrijft een tekst op basis van bronnen. Dit speelt ook zeker in klassencontexten, waar leerlingen rijke input in de doeltaal nodig hebben om

deze vervolgens te verwerken in de doeltaal ter bevordering van de taalvaardigheid.

Taalbewustzijn: taalleerproces en meertaligheid

De kerndoelen bevatten een doel met betrekking tot taalbewustzijn. Er is gekeken naar welke onderdelen uit domein B - taalbewustzijn van de eindtermen relevant zijn voor het po en de onderbouw vo. Daarbij is ook rekening gehouden met de ontwerpruimte. Er is gekozen voor de onderdelen 'meertaligheid' en 'taalleerproces' en (persoonsvorming, socialisatie, kwalificatie). Het doel heeft uiteindelijk de titel *taalbewustzijn: taalleerproces en meertaligheid* gekregen om de doorlopende leerlijn met de bovenbouw te borgen.

Aandacht voor 'verkennen van schooltaal en vaktaal bij het verwerken van bronnen'

In het kerndoel doelgerichte informatieverwerving wordt bij Engels en bij de MVT differentiatie havo-vwo een begin gemaakt met het verkennen van school- en vaktaal bij het verwerken van bronnen. Zo bereiden de kerndoelen leerlingen voor op de bovenbouw en vervolgens op vervolgonderwijs en beroep. Onderzoek toont aan dat de studenten worstelen met deze overgang (Wierda Boer, 2008; Beeker, 2012; De Vos et al., 2020) en dat het aanleren van vaktaal een langdurig proces is (Cummins, 2000).

2.4.2 Aanbod, beheersing en ervaring

In paragraaf 1.2.4. is beschreven dat in de totale set kerndoelen zowel aanbods- als ervarings- en beheersingsdoelen, naast hybride doelen (een combinatie van ervarings- en beheersingsdoelen) onderscheiden worden. De definitieve conceptkerndoelen moderne vreemde talen (versie 2025) bevatten geen aanbodsdoel, wel beheersings-, ervaringen en hybride doelen.

Beheersingsdoelen

De beheersingsdoelen zijn gekoppeld aan het ERK, met uitzondering van doelgerichte informatieverwerving. Voor dit laatste doel geldt dat de beheersingsniveaus die nodig zijn om dit doel te behalen al geformuleerd zijn bij de afzonderlijke taalvaardigheden. Voorbeelden van beheersingsdoelen voor het leergebied moderne vreemde talen hebben betrekking op:

- luistervaardigheid
- leesvaardigheid
- mondelinge communicatie (productie en interactie)
- schriftelijke communicatie (productie en interactie)
- doelgerichte informatieverwerving

Ervaringsdoelen

Deze ervaringsdoelen vragen om het (geïntegreerd) gebruik van een of meerdere taalvaardigheden, maar hebben geen ERK-beheersingscomponent. Er kan gebruikgemaakt worden van de ERK-streefniveaus voor de afzonderlijke taalvaardigheden. Het betreft:

- creatieve expressie
- taalleerproces en meertaligheid

Hybride doelen

De hybride doelen hebben betrekking op cultuurgebonden aspecten en culturele diversiteit en interculturele communicatieve competentie. Bij een hybride doel doen leerlingen zowel kennis als ervaring op. Te denken valt aan leren over verschillende culturen (kennis) en het communiceren met doeltaalsprekers (ervaring). Deze doelen vragen van leerlingen om taalvaardigheden in te zetten om tot een bepaalde opbrengst te komen. Hier kan ook gebruikgemaakt worden van de minimale streefniveaus voor taalvaardigheid in het eerste domein.

2.4.3 Vakspecifiek verloop en besproken kwesties

Tijdens het ontwikkelproces en tijdens de fase van beproeven van de kerndoelen is veelvuldig met de advieskring (zie paragraaf 1.3.2), de vakexperts (zie paragraaf 1.3.4) en de onderwijspraktijk (zie paragraaf 1.3.7) over inhoudelijke keuzes gediscussieerd en gepraat. In deze paragrafen zijn het vakspecifieke verloop en de besproken kwesties terug te vinden.

2.4.4 Doorlopende leerlijn

In de werkopdracht is de doorlopende leerlijn als een van de criteria genoemd.

De eindtermen voor de moderne vreemde talen voor de bovenbouw van het vo zijn gelijktijdig ontwikkeld met de kerndoelen moderne vreemde talen. Daarom was regelmatig overleg over de afstemming en de doorlopende leerlijn mogelijk. De verschillende sets voor po, onderbouw vo en de bovenbouw vo zijn zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. De raamwerken zijn gelijk en, rekening houdend met de ontwerpruimte en ERK-niveaus, zijn ook de doelen zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. Engels po heeft bijvoorbeeld minder doelen dan de andere twee sets, maar de doelen die er zijn, corresponderen zoveel mogelijk met de doelen uit de onderbouw vo Engels en de MVT-set.

De eindtermen voor MVT zijn gelijktijdig ontwikkeld met de kerndoelen MVT. Hierbij is er regelmatig overlegd tussen de verschillende curriculumexperts. Om de doorlopende leerlijn te bevorderen, nemen de raamwerken van zowel po als de onderbouw vo en de bovenbouw vo de indeling in drie domeinen (communicatie, taalbewustzijn, cultuurbewustzijn) als uitgangspunt. Ook is er

bij de ontwikkeling van de conceptkerndoelen rekening gehouden met de inhoud van de concepteindtermen, om de inhoud waar mogelijk op elkaar aan te laten sluiten. Daarnaast is er gekozen voor een eenduidige beschrijving van de ERK-niveaus.

2.4.5 Aandacht voor samenhang

In de karakteristiek van het leergebied moderne vreemde talen is samenhang binnen het leergebied moderne vreemde talen en van het leergebied moderne vreemde talen met andere leergebieden beschreven. In paragraaf 2.2.2 en 2.2.3 is deze samenhang beschreven.

2.5 Toelichting op leergebiedoverstijgende kwaliteitseisen

In de werkopdracht is een aantal kwaliteitseisen benoemd die in de kerndoelen dienen terug te komen. In eerdere paragrafen is een deel daarvan al aan de orde geweest, namelijk de doeldomeinen, ontwerpruimte en opbouw van de doelen. De overige kwaliteitseisen volgen hier.

2.5.1 Verbindende vaardigheden

Bij de kerndoelen hanteren we de volgende definitie voor vaardigheden: een vaardigheid is een vermogen om door middel van denken en handelen op basis van bepaalde kennis problemen op te lossen of taken adequaat uit te voeren. Vaardigheden zijn dus altijd gebaseerd op kennis. Dat betekent dat vak- of leergebiedvaardigheden zijn gebaseerd op vak- of leergebiedkennis.

Niet alle vaardigheden zijn uniek voor één leergebied. Deze vaardigheden noemen we dan ook geen vakvaardigheden, maar verbindende vaardigheden. In de kerndoelen moderne vreemde talen zijn ook verbindende vaardigheden opgenomen. Van de verschillende categorieën verbindende vaardigheden (Sol & Visser, 2023) gaat het met name om:

1. *Leervoorwaardelijke vaardigheden, vaardigheden die betrekking hebben op het proces van leren in communicatief, cognitief, sociaal en coöperatief proces.*

Het grootste deel van de kerndoelen MVT betreft het leren communiceren met mensen met verschillende culturele achtergronden, wat de kern van het leergebied vormt. In domein A komt sociaal handelen vooral tot uiting in de kerndoelen mondelinge communicatie en schriftelijke communicatie, maar het speelt ook een rol in de doelen doelgerichte informatieverwerving, luistervaardigheid en creatieve expressie. De doelen in domein taal- en cultuurbewustzijn helpen leerlingen om te leren over culturen en hoe je je verhoudt tot en in contact treedt met mensen uit verschillende culturen. Met

andere woorden: deze doelen helpen leerlingen om beter te communiceren met mensen uit andere culturen en zo hun sociaal handelen te verbeteren.

Kern van de moderne vreemde talen is om te leren communiceren in een moderne vreemde taal. Samenwerken is hier belangrijk, omdat je elkaar nodig hebt om tot interactie te komen. De gesprekspartners kunnen klasgenoten zijn of mensen uit verschillende landen met verschillende culturen. Samenwerken komt terug in de kerndoelen mondelinge communicatie en schriftelijke communicatie, maar is ook van belang voor het doel interculturele communicatieve competentie.

Bij moderne vreemde talen is veel ruimte voor vaardigheden, met als doel dat leerlingen zichzelf kunnen redden in de vreemde taal. Bij de verschillende taalvaardigheden in domein A is een bullet opgenomen die verwijst naar het gebruiken van passende (metacognitieve) taalstrategieën voor de desbetreffende taalvaardigheid. Deze strategieën helpen leerlingen bijvoorbeeld om zelfstandig teksten te lezen of luisteren en om gesprekken gaande te houden. Bij het kerndoel meertaligheid en taalleerproces reflecteren leerlingen op het leren van talen. Hierbij leren ze om hun meertaligheid in te zetten bij het leren van talen, maar is er ook aandacht voor taalleerstrategieën om leerlingen te helpen hun taalvaardigheid in de vreemde taal uit te breiden, nu en in de toekomst.

2. Denkvaardigheden, vaardigheden die betrekking hebben op analytisch, kritisch of creatief denken.

De denkvaardigheid analytisch denken is onderdeel van de doelen kijk- en luistervaardigheid en leesvaardigheid in de vorm van de bullet 'ordenen van informatie in een schema'. Ook het 'onderscheiden van hoofd- en bijzaken', het 'samenvatten van de inhoud' en het 'vergelijken van de inhoud van teksten' (doelgerichte informatieverwerving) zijn vormen van analytisch denken. Deze vaardigheden zijn nodig voor kritisch denken: we vinden het belangrijk dat leerlingen – binnen de mogelijkheden van hun taalniveau – een voorzichtige start maken met het verwoorden van kennis, ideeën en meningen. Het doel is dat ze weten dat in de huidige informatiemaatschappij niet alles wat ze lezen of horen waar is, dat ze daarom kritisch moeten zijn en op basis daarvan hun eigen positie in kunnen nemen en onderbouwen.

Bij moderne vreemde talen leren leerlingen dat ze situaties kunnen beschouwen vanuit verschillende culturele perspectieven. Zo worden ze zich bewust van standplaatsgebondenheid. Dit betekent dat het perspectief van mensen bepaalt hoe ze naar de wereld kijken. Het denken vanuit verschillende perspectieven

helpt om tot weloverwogen beslissingen en besluiten te komen. Het kijken vanuit verschillende culturele perspectieven helpt leerlingen ook om maatschappelijke kwesties die spelen in verschillende culturen beter te interpreteren en daarop te reflecteren.

Creatief denken vormt de basis van het kerndoel creatieve expressie. Leerlingen experimenteren met de doeltaal, de klanken, het ritme. Ze creëren en experimenteren met tekstvormen en geven uitdrukking aan ervaringen, gedachten, ideeën en gevoelens. Hiervoor kunnen ze gebruikmaken van technieken die het creatief denken ondersteunen, zoals imiteren, associëren, brainstormen en improviseren.

3. *Samengestelde vaardigheden, vaardigheden die betrekking hebben op complexe situaties zoals bij onderzoeken, ontwerpen of loopbaanvaardigheden.*

In de kerndoelen moderne vreemde talen maken leerlingen kennis met samengestelde vaardigheid onderzoeken om dit vervolgens uit te kunnen bouwen in de bovenbouw. Leerlingen onderzoeken cultuurgebonden aspecten en culturele diversiteit in fictie en non-fictie. Hierbij verzamelen ze en beoordelen ze informatie, die ze vervolgens kunnen verwerken in spreek- of schrijfoopdrachten. De taalvaardigheidsdoelen uit Domein communicatie, en de doelen doelgerichte verwerking van informatie en cultuurgebonden aspecten en culturele diversiteit komen hier samen.

2.5.2 Diversiteit

De werkopdracht van OCW aan SLO stelt het volgende: "de kerndoelen doen recht aan de diversiteit in de samenleving (diversificatie) door de keuze van inhoud, perspectieven bij die inhoud en de formulering / het gebruik van begrippen in kerndoelen."

Diversiteit komt op meer manieren terug in het leergebied moderne vreemde talen. Leerlingen maken kennis met een diversiteit aan culturen, maar ook met diversiteit binnen culturen. Door het vergelijken van culturen krijgen leerlingen ook inzicht in hun eigen cultuur en in wie ze zelf zijn. Daarnaast krijgen leerlingen in de andere betekenis van cultuur te maken met verschillende kunstvormen, zoals verhalen, boeken, poëzie, theater en muziek.

Ten aanzien van de keuze van inhoud heeft het kerndoelenteam van leergebied moderne vreemde talen nagedacht over een rijk en divers aanbod voor alle leerlingen, het opdoen van interculturele ervaringen, aandacht voor het terugdringen van vooroordelen, kennis over culturen, meertaligheid en het ontwikkelen van interculturele competentie. Al deze inhoud hebben een

prominente plek gekregen in de vorm van een kerndoel of een bullet point. Met name de rijk taalaanbod, aandacht voor fictie en non-fictie, maatschappelijke thema's, cultuurgebonden aspecten en culturele diversiteit en interculturele communicatieve competentie.

Het terugdringen van vooroordelen is ook meegenomen bij het opstellen van 'te denken valt aan': de voorbeelden in 'te denken valt aan' zijn inclusief geformuleerd.

2.5.3 Inclusiviteit

Het uitgangspunt is dat de kerndoelen haalbaar zijn voor zo veel mogelijk leerlingen. In de werkopdracht is gesteld dat in de doelformulering ook rekening gehouden moet worden met de haalbaarheid voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, met uitzondering van zeer moeilijk lerende of meervoudig beperkte leerlingen, waarvoor functionele kerndoelen zijn ontwikkeld. De klankbordgroep specifieke onderwijsbehoeften heeft grondig feedback gegeven op de kerndoelen moderne vreemde talen. Hun suggesties zijn meegenomen in de formulering van de karakteristiek en in de kerndoelen (zie paragraaf 1.3.5).

Tijdens de ontwikkelfase en de fase van beproeven was de ontwikkeling van de functionele kerndoelen voor zeer moeilijk lerende of meervoudig beperkte leerlingen nog niet gestart.

Karakteristiek

De feedback op de karakteristiek bestond uit suggesties om de karakteristiek inclusiever te maken, zodat deze herkenbaar was voor zoveel mogelijk leerlingen. We hebben daarom formuleringen toegevoegd als 'vertrekkend vanuit hun eigen taalvaardigheid' en 'zich uitdrukken in een andere taal' (in plaats van 'schrijven en spreken'), zodat bijvoorbeeld slechthorende en slechtziende leerlingen zich er ook in herkennen.

Kerndoelen

De klankbordgroep gaf aan dat ze genoeg mogelijkheden zagen om met de kerndoelen aan de slag te gaan. Wel hebben we op hun aanraden ook hier zoveel mogelijk 'zich uiten' gebruikt in plaats van 'spreken' of 'schrijven'. Ook hebben we in 'te denken valt aan' voorbeelden opgenomen die passen bij het speciaal onderwijs.

2.5.4 Taaldenkfuncties

Er wordt gesproken van taaldenkfuncties wanneer je taal gebruikt om denkstappen onder woorden te brengen. Bijvoorbeeld om te beschrijven of

benoemen (eenvoudige taaldenkfuncties) of om te vergelijken, redeneren, projecteren of concluderen (complexere taaldenkfuncties).

Het gaat hierbij om de conceptualiserende functie van taal: taal om te leren; uitingen die je doet om grip te krijgen op de wereld om je heen. Leerlingen leren om over ideeën, begrippen en mentale beelden te communiceren en om over meer abstracte concepten na te denken, deze te begrijpen en met anderen te delen. Op al deze manieren speelt taal als middel om te leren een rol bij het leergebied digitale geletterdheid.

Taaldenkfuncties zijn zichtbaar in handelingswerkwoorden: werkwoorden die een handeling uitdrukken die een talig én cognitief aspect in zich dragen. Denk aan werkwoorden als reflecteren, beschrijven en formuleren. Deze handelingswerkwoorden geven aan welke denkstappen leerlingen uitvoeren en hoe die denkstappen als handelingen zichtbaar worden in hun taal(gebruik).

Taaldenkfuncties worden beschreven door een specifieke set aan handelingswerkwoorden: werkwoorden die een handeling uitdrukken die een talig en cognitief aspect in zich dragen, zoals verklaren, benoemen en vergelijken. Deze handelingswerkwoorden geven aan welke denkstappen leerlingen uitvoeren en hoe die denkstappen als handelingen zichtbaar worden in hun taalgebruik.

In het leergebied moderne vreemde talen hebben we in de doelformuleringen gebruikgemaakt van de volgende hoofdfuncties: beschrijven, rapporteren, betogen en beschouwen. Dit zijn functies uit de categorieën 'feitelijk' en 'waardierend'. De kerndoelen doelgerichte informatieverwerving, taalleerproces en meertaligheid en cultuurgebonden aspecten en culturele diversiteit doen een beroep op taaldenkfuncties. We laten zien dat er een verbinding is tussen de inhoud van teksten (over cultuur) en de taalvaardigheden. Leerlingen verwerken de inhoud van de teksten in spreek- of schrijfp opdrachten.

2.5.5 Digitale geletterdheid

Het leergebied moderne vreemde talen biedt ruimte voor de ontwikkeling van digitale geletterdheid. Een aspect dat bod komt is het kritisch omgaan met digitale middelen om talen te leren. Dit aspect komt aan de orde in kerndoel 35A van de set Engels po, kerndoel 36A van de set Engels vo en kerndoel 39A van de set MVT vo. Daarnaast bieden de doelen rond het aanbod van rijke bronnen in vreemde talen (34A Engels vo en 37A MVT vo) aanknopingspunten voor het participeren in de gedigitaliseerde wereld en het doelgericht navigeren in het digitale media- en informatielandschap.

2.5.6 Loopbaanontwikkeling en -begeleiding

Om richting en sturing te kunnen geven aan de eigen loopbaan, is het van belang dat leerlingen een goed zelfbeeld ontwikkelen. Leerlingen moeten zelf ontdekken waar hun talenten, eigenschappen en interesses liggen. Dit proces vindt plaats in interactie met de omgeving; leerlingen doen die ontdekkingen door in of buiten de schoolse situatie ervaringen op te doen en het gesprek hierover aan te gaan. Omdat leerlingen in de gelegenheid moeten zijn om in dialoog te gaan met een breed netwerk (Kuijpers & Scheerens, 2006) is het belangrijk dat ze daar toegang toe hebben.

In de werkopdracht staat: "Loopbaanleren/LOB-vaardigheden krijgt in de [...] leergebieden een passende plek als ervaringsdoelen in po en onderbouw vo."

LOB wordt vaak uitgewerkt in vijf competenties: kwaliteitenreflectie, motievenreflectie, werkexploratie, loopbaansturing en netwerken (Kuijpers, 2003). Het is van belang dat leerlingen verbanden kunnen leggen met hun motieven en kwaliteiten en de wereld om hen heen.

De vijf competenties komen als volgt terug in de kerndoelen:

Kwaliteitenreflectie

In kerndoel BC1 leren leerlingen reflecteren op het gebruik van het eigen talig repertoire en taalleerstrategieën. Hierbij krijgen ze inzicht in hun eigen taalvaardigheid en in zichzelf als taalleerder: waar staan ze in het taalleerproces en welke taalleerstrategieën ze nodig hebben om hun taalvaardigheid verder te ontwikkelen? Het ERK, dat gekoppeld is aan de afzonderlijke taalvaardigheden, speelt hierbij een rol. Met behulp van het ERK kunnen leerlingen zelf en met hun leraar in kaart brengen welke aspecten van een bepaald ERK-niveau ze al beheersen, en wat de volgende stap zal zijn in de ontwikkeling van hun taalvaardigheid.

Motievenreflectie

In het kerndoel taalleerproces en meertaligheid benoemen leerlingen hun eigen interesses in relatie tot de doeltaal, doeltaalgebieden en doeltaalsprekers. Het doel hiervan is dat leerlingen niet alleen een idee krijgen waarom taalleren voor hen relevant is, zowel nu als in de toekomst (studie en beroep), maar ook om hun motivatie voor en plezier in het leren van talen te bevorderen.

Werkexploratie en netwerken

In kerndoel interculturele communicatieve competentie reflecteren leerlingen op waar, door wie en in welke contexten de doeltaal en andere talen gebruikt worden. Zo krijgen ze een idee te krijgen van het belang van de taal, ook voor

hun toekomst. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld hun ouders bevragen en er zo achter komen dat verschillende talen ook van belang zijn in de studie- of beroepscontext.

In het kerndoel doelgerichte informatieverwerving zetten leerlingen school- en vaktaal in bij het verkennen van bronnen. Zo bereiden ze zich voor op het gebruik van vreemde talen in studie- en beroepscontexten, omdat het een aantal jaren duurt om dit onder de knie te krijgen.

3. Slotopmerkingen en adviezen

3.1 Impuls voor het leergebied

Betekenisvol MVT-onderwijs in samenhang

De huidige kerndoelen zijn vaardigheidsgericht, met als gevolg een vaak eenzijdige focus op afzonderlijke taalvaardigheden of 'losse' woordjes of grammatica. Tevens is er weinig aandacht voor vakspecifieke inhoud die nodig zijn om succesvol te kunnen communiceren in een vreemde taal, bijvoorbeeld inhoud op het gebied van taal- en cultuurbewustzijn. De conceptkerndoelen beogen op de volgende wijze een impuls te geven aan betekenisvol MVT-onderwijs in samenhang:

- In de karakteristiek wordt benadrukt dat het van belang is om de taalvaardigheden in domein A in samenhang met elkaar en met domein BC aan te bieden.
- Binnen domein A zijn er twee doelen ontwikkeld waarin leerlingen taalvaardigheden betekenisvol en in samenhang toepassen, te weten doelgerichte informatieverwerving en creatieve expressie.
- Domein BC is toegevoegd om inhoud op het gebied van taal- en cultuurbewustzijn een plek te geven. Er is aandacht voor het taalleerproces en meertaligheid om de taalvaardigheid van leerlingen te bevorderen. Daarbij is er ruimte voor fictie en non-fictie met betrekking tot cultuurgebonden aspecten en culturele diversiteit. De kennis die leerlingen opdoen kunnen ze niet alleen gebruiken in hun interculturele communicatie, maar ook, door het verwerken van deze bronnen, bij het verbeteren van hun taalvaardigheid.

Heldere doelen met indicatie van niveaus voor alle moderne vreemde talen

De kerndoelen po en onderbouw vo (versie 2006) hadden alleen betrekking op Engels en bevatten geen beheersingscomponent. De nieuwe kerndoelen (versie 2025) bevatten drie sets conceptkerndoelen MVT: Engels po, Engels onderbouw vo en MVT onderbouw vo. Elke set is gekoppeld aan ERK-niveaus, in een doorlopende leerlijn naar de examenprogramma's. Zo is het voor elke taal helder wat er van leerlingen wordt verwacht.

Heldere doorlopende leerlijn po - onderbouw vo - bovenbouw vo

De verschillende sets voor po, onderbouw vo en de bovenbouw vo zijn zoveel mogelijk op elkaar afgestemd. De raamwerken zijn gelijk en, rekening houdend met de ontwerpruimte en ERK-niveaus, zijn ook de doelen zoveel mogelijk op

elkaar afgestemd. Engels po heeft bijvoorbeeld minder doelen dan de andere twee sets, maar de doelen die er zijn, corresponderen zoveel mogelijk met de doelen uit de onderbouw vo Engels en de MVT-set.

Om de doorlopende leerlijn te bevorderen, nemen de raamwerken van zowel po als de onderbouw vo en de bovenbouw vo de indeling in drie domeinen (communicatie, taalbewustzijn, cultuurbewustzijn) als uitgangspunt. Ook is er bij de ontwikkeling van de conceptkerndoelen rekening gehouden met de inhoud van de concepteindtermen, om de inhoud waar mogelijk op elkaar aan te laten sluiten. Daarnaast is er gekozen voor een eenduidige beschrijving van de ERK-niveaus.

3.2 Implementatie

De kerndoelen in deze publicatie zijn het eindproduct van de ontwikkelfase, de fase van beproeven en uitvoering van de aanvullende opdracht (zie 1.4). De doelen zijn daarmee een weloverwogen en goed onderbouwd voorstel, gebaseerd op de kwaliteitscriteria uit de werkopdracht van het ministerie van OCW en beproeft op verwachte bruikbaarheid in de schoolpraktijk. Met deze set start het ministerie van OCW het wetgevingstraject waar ongeveer een jaar mee gemoeid is. Daarna worden ze landelijk ingevoerd.

Kerndoelen hebben een functie in de kwaliteitszorg van scholen en vormen het startpunt van curriculumontwikkeling op school. Om leraren en scholen te ondersteunen bij de implementatie, zijn ook adequate leerlijnen en ondersteunende materialen nodig, zoals doorkijkjes, voorbeeldmatige uitwerkingen en handreikingen. Deze zijn niet wettelijk vastgelegd, maar bieden wel concrete handvatten voor een vertaling en uitwerking van het landelijk curriculum op alle niveaus van het funderend onderwijs. Deze zijn niet alleen belangrijk voor leraren en schoolleiders, maar ook voor educatieve uitgeverijen, toetsontwikkelaars en andere onderwijsprofessionals. SLO zal deze leerlijnen in de komende jaren gaan ontwikkelen en over de voortgang communiceren. OCW kan daarnaast aanvullende implementatiebevorderende initiatieven nemen. We hebben daarover advies uitgebracht aan OCW.

Referenties

- Agirdag, O. (2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. EPO.
- Ağırdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., & Van Tartwijk, J. (2020). *Kaders voor de toekomst. Tussenadvies 1 Wetenschappelijke Curriculumcommissie*. Curriculumcommissie.
- Ağırdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., & Van Tartwijk, J. (2021a). *Doel en ruimte. Tussenadvies 2 Wetenschappelijke curriculumcommissie*. Curriculumcommissie.
- Ağırdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., & Van Tartwijk, J. (2021a). *Bijlage 2 Tussenadvies 3 Rationale van het funderend onderwijs*. Curriculumcommissie.
- Ağırdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., Van Tartwijk, J., & Boogaard, M. (2021b). *Kaders voor kansen. Naar een beoordelingskader kansengelijkheid voor het funderend onderwijs. Verdiepende studie Wetenschappelijke curriculumcommissie*. Curriculumcommissie.
- Ağırdağ, O., Biesta, G., Bosker, R., Kuiper, R., Nieveen, N., Raijmakers, M., Van Tartwijk, J., & Boogaard, M. (2021c). *Samenhang in het curriculum. Verdiepende studie Wetenschappelijke curriculumcommissie*. Curriculumcommissie.
- Benschop, E., De Quay, C., Babete, T. & Tammenga-Helmantel, M. (2021). *Meertaligheid in het mvt-onderwijs: Een analyse van het aanbod aan meertaligheid in leergangen Engels, Frans en Spaans*. Levende Talen Tijdschrift, 22(4), 27–39
- Bodde-Alderlieste, M. & Van Mulligen, L. (2022). *Engels in het basisonderwijs. (Meer dan de) kennisbasis vakdidactiek*. Noordhoff Uitgevers.
- Council of Europe (2020). *Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment*. Council of Europe Publishing. <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-referencelanguages>
- Curriculum.nu (2019a). *Leergebied Engels/MVT. Voorstel voor de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders*. <https://curriculum.nu/download/en/Voorstellen-ontwikkelteam-Engels-Moderne-vreemde-talen-1.pdf>
- Curriculum.nu. (2019b). *Leergebied Engels/MVT. Toelichting op het voorstel voor de basis van de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders*. <https://curriculum.nu/download/en/Toelichting-Engels-Moderne-vreemde-talen-1.pdf>
- Dönszelmann, S., Van Beuningen, C., Kaal, A. & De Graaff, R. (red.) (2020). *Handboek vreemdetalendidactiek. Vertrekpunten, vaardigheden, vakinhoud*. Uitgeverij Coutinho.

- De Kraay, A. (2016). *Differentiation to improve the articulation between levels in the teaching of English in primary and secondary education in the Netherlands*. [Dissertatie, Rijksuniversiteit Groningen].
- Duarte, J., & Günther-Van der Meij, M. (2018). Drietalige basisscholen in Friesland: een gouden greep in tijden van toenemende diversiteit? In O. Agirdag, & E.-R. Kember (eds.), *Meertaligheid en onderwijs: Nederlands plus* (pp. 90–102). Boom.
- Europese Commissie (2020). Annual Report on Intra-EU Labour Mobility 2020. Europese Commissie.
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8369>
- Fasoglio, D., de Jong, K., Pennewaard, L., Trimbos, B. & Tuin, D. (2015). *Moderne vreemde talen: vakspecifieke trendanalyse 2015*. SLO.
- Fasoglio, D., Leunissen, S. & Tammenga, M. (2024). *Toelichtingsdocument conceptexamenprogramma's Arabische, Chinese, Duitse, Engelse, Franse, Italiaanse, Russische, Spaanse en Turkse taal en cultuur voor vmbo, havo en vwo*. SLO.
- Fasoglio, D., Moonen, M. & Tammenga, M. (2022). *Verkenning voor de formalisatie van het Europees Referentiekader voor Talen in het Nederlandse onderwijs*. SLO.
<https://www.slo.nl/zoeken/@20607/verkenning-formalisatie-europees/>
- Goodier, T. & Szabo, T. (2018). *Collated representative samples of descriptors of language competences developed for young learners (aged 7-10 and 11-15 years)*.
<https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/bank-of-supplementary-descriptors>
- Gijzen, L., Dekker, S., Attaie-van den Bergh, L. & De Graaff, R. (2023). *Literatuurstudie naar de kenmerken van effectief onderwijs Engels in het basisonderwijs*. Lectoraat Meertaligheid en Onderwijs, Kenniscentrum Leren en Innoveren, Hogeschool Utrecht.
- Grima, A., Candelier, M., Castellotti, V., De Pietro J., Lőrincz, I., Meißner, F., Molinié, M., Noguerol, A. & Schröder-Sura, A. (2012). *FREPA: A Framework of reference for pluralistic approaches to languages and cultures - Competences and resources*. Council of Europe Publishing.
- Groen, L. & Trimbos, B. (2023). *Verkenning ERK-niveaus*. SLO.
<https://www.slo.nl/@23184/verkenning-erk-niveaus/>
- Hajer, M., & Spee, I. (2017). Ruimte voor nieuwe talenten: Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool. Rapport. PO-raad.
- Heebing, S. & Staatsen, F. (2015). *Moderne vreemde talen in de onderbouw*. Coutinho.

- Inspectie van het Onderwijs (2019). *Peil.Engels. Einde basisonderwijs 2017-2018*. https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/11/08/peil.engel_s-einde-basisonderwijs-2017-2018
- Inspectie van het Onderwijs (2024). *De staat van het onderwijs 2024*. <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2024/04/17/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2024>
- Klipp, A. (2023). *Vreemde talen in het basisonderwijs. Een activerende didactiek voor Engels en MVT*. Uitgeverij Coutinho.
- KNAW (2018). Talen voor Nederland. <https://www.knaw.nl/publicaties/talen-voor-nederland>
- Kuijpers, M. (2003). *Loopbaanontwikkeling. Onderzoek naar 'competenties'*. Twente University Press.
- Kuijpers, M. A. C. T., & Scheerens, J. (2006). Career Competencies for the Modern Career. *Journal of Career Development*, 32(4), 303–319. <https://doi.org/10.1177/0894845305283006>
- Lowie W., & Verspoor, M. (2022). *A complex dynamic systems theory perspective on speaking in second language development*. In M.J. Murray, R.I. Thomson & T.M. Derwing. *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition and Speaking*. 1st Edition (pp. 39-53). Routledge.
- Meesterschapsteam Moderne vreemde talen (2022). *Visie op de toekomst van het curriculum moderne vreemde talen*. <https://modernevreemdetalen.vakdidactiekgw.nl/>
- Ministerie van OCW (2006). *Kerdoelen primair onderwijs*.
- Ministerie van OCW (2006). *Kerdoelen onderbouw voortgezet onderwijs*.
- Ministerie van OCW (2021). *Rationale van het funderend onderwijs. Bijlage 2, Nadere adviesaanvraag tussenadvies 3*. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/07/12/nadere-adviesaanvraag-tussenadvies-3---rationale-van-het-funderend-onderwijs>
- Ministerie van OCW (2022). *Ontwikkeling kerndoelen Nederlands, rekenen/wiskunde, burgerschap en digitale geletterdheid voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Opdracht aan SLO*.
- Ministerie van OCW (2023). *Ontwikkeling kerndoelen mens en maatschappij, mens en natuur, moderne vreemde talen, kunst en cultuur en bewegen en sport voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Opdracht aan SLO*.
- Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen (2022). *Visie op de toekomst van het curriculum moderne vreemde talen*. <https://modernevreemdetalen.vakdidactiekgw.nl/>
- Moonen, M. (2023). *Domeinbeschrijving Engels primair onderwijs*. SLO.

- Nuffic (2023). *Standaard Vroeg vreemdetalenonderwijs Engels. Een raamwerk voor de kwaliteit van het vroeg vreemdetalenonderwijs Engels.*
<https://www.nuffic.nl/sites/default/files/2020-08/standaard-vroeg-vreemdetalenonderwijs-engels.pdf>
- Peters, L. (2021). *Talen die de school in komen. Kansen voor een multiverse basisschool.* Lannoo Campus. ISBN:9789401473569
- Rouffet, C., De Kleyn, I., IJzerman, M., Van Beuningen, C. & De Graaff, R. (2023). *Een vakdidactisch observatie-instrument voor communicatief vreemdetalenonderwijs: Brug tussen theorie en praktijk.* Levende Talen Tijdschrift 24(2), 3-15.
- SLO (2015). *Curriculumspiegel 2015: deel B: vakspecifieke trendanalyse.* SLO.
- SLO (2021). *Startnotitie moderne vreemde talen. Bovenbouw voortgezet onderwijs.*
<https://www.slo.nl/zoeken/@20066/startnotitie-modernevreemde-talen/>
- SLO (2022). *Kader ontwerpruimte kerndoelen.*
<https://www.slo.nl/@21495/kader-ontwerpruimte-kerndoelen/>
- SLO (2022). *Kansengelijkheid en het curriculum.*
<https://www.slo.nl/thema/meer/kansengelijkheid/curriculum/>
- SLO (2023). *Startnotitie kerndoelen moderne vreemde talen.* <https://slo-kerndoelen.files.svdcdn.com/production/uploads/assets/updates/Startnotitie-kerndoelen-moderne-vreemde-talen.pdf?dm=1695217476>
- SLO. (2024). *Advies implementatie kerndoelen.*
<https://www.slo.nl/@23909/advies-implementatie-kerndoelen/>
- Sol, Y. & Visser. A. (2023). *Vaardigheden in het landelijke curriculum.* SLO.
<https://www.slo.nl/@22223/vaardigheden-landelijke-curriculum/>
- Vakvereniging Levende Talen (2017). *Visiedocument Engels en de moderne 21 vreemde talen (mvt).*
https://levendetalen.nl/wpcontent/uploads/2018/01/visiestuk-LT-engelsmvt_eindversie-4-12-2017.pdf.
- Vakvereniging Levende Talen (2019). *Advies curriculum Engels | MVT in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.* <https://levendetalen.nl/wp-content/uploads/2019/09/LT-advies-curriculumEngelsmvt-2019.pdf>
- Visiegroep Buurtalen (z.d.) *Manifest Buurtalen.*
<http://www.buurtaalonderwijs.nl/manifest/>
- Wetenschappelijke Curriculumcommissie (2021). *Kaders voor kansen. Naar een beoordelingskader kansengelijkheid voor het funderend onderwijs.* Verdiepende studie Wetenschappelijke Curriculumcommissie.
https://www.curriculumcommissie.nl/files/ugd/64dba0_2145c9c0eaf84949895414aa785100cb.pdf

Bijlagen

Bijlage 1. Samenstelling kerndoelenteam

Het kerndoelenteam bestaat uit een procesregisseur, leraren, vakexperts en curriculumexperts.

Procesregisseur

De procesregisseur begeleidt het kerndoelenteam en het proces om te komen tot conceptkerndoelen. Het is belangrijk dat verschillende belangen en perspectieven worden gehoord en worden meegenomen in deze actualisatie.

Procesregisseur

Miriam Spierings

Leraren po en onderbouw vo

De leraren zijn afkomstig uit het po en de onderbouw vo. Zij zijn essentiële deelnemers van het kerndoelenteam, omdat ze dagelijks werken in de onderwijspraktijk.

Leraren po

Wilna Hengeveld

Helen de Lange

Leraren vo

Robin Blanker

Judith Hagedoorn

Feikje Riedstra

Marleen Spierings

Vakexperts po en onderbouw vo

Vakexperts po en onderbouw vo zijn betrokken vanwege hun kennis over het leergebied. Zij zijn lerarenopleider, vakdidacticus of wetenschapper en brengen kennis mee over de uitvoering van het leergebied in de praktijk en over (praktijkgericht) onderzoek.

Vakexperts po

Saskia Rozier

Vakexperts vo

Anniek Adriaens

Mireille Hassemer

Ana Llamazares

Curriculumexperts po en onderbouw vo

De curriculumexperts hebben curriculaire en vakinhoudelijke expertise en zijn verantwoordelijk voor het schrijven van de conceptkerndoelen.

Curriculumexpert po

Machteld Moonen

Curriculumexpert vo

Loes Groen

Bijlage 2. Samenstelling advieskring

• Meesterschapsteam MVT	Bert Le Bruyn
• Nuffic	Svetlana van Schilfgaarde
• Platform eerste- en tweedegraads lerarenopleiders	Simone Groeneveld
• VDSN	Petra Schnetz
• Vedocep	Amy Klipp
• Vereniging van Leraren in Levende Talen	Mónica Lema
• Visiegroep Buurtalen	Marika Beier

Bijlage 3. Geraadpleegde experts

In de ontwikkelfase zijn de volgende experts geraadpleegd:

Linda Gijsen, senior onderzoeker in het lectoraat Meertaligheid en Onderwijs van de Hogeschool Utrecht, met expertise op het gebied van meertaligheid en lingua franca-communicatie.

Daarnaast hebben kerndoelteamleden in de ontwikkelfase op individuele basis gesprekken gevoerd met verschillende vakexperts en collega's. Deze gesprekken hadden een informeel karakter en dienden om ideeën en denkrichtingen van het kerndoelenteam te toetsen.

Tijdens het ontwikkelproces is er regelmatig contact geweest met de curriculumexperts van de bovenbouw en de vakvernieuwingscommissie. Hierdoor hebben we ook gebruik kunnen maken van de expertise die de vakvernieuwingscommissie heeft opgedaan in hun eigen ontwikkelproces.

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)